

Tina Kjær Bach

Kvinder i kommunalpolitik

– Rapport udarbejdet for Ligestillingsafdelingen.

FREIA

*Center for Kønsforskning i Aalborg
Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold
Aalborg Universitet
Fibigerstræde 2
9220 Aalborg Ø
Tel: + 45 9635 8310, Fax: + 45 9815 3298
Mail: cirka@ihis.aau.dk, www.ihis.aau.dk/freia/index.php*

**Tekst
Oktober 2005**

57

Tina Kjær Bach

Kvinder i kommunalpolitik
– Rapport udarbejdet for Ligestillingsafdelingen

Tina Kjær Bach

Kvinder i kommunalpolitik – Rapport udarbejdet for Ligestillingsafdelingen.

Tekst udgivet af

FREIA – Center for Kønsforskning i Aalborg

Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold

Aalborg Universitet

Fibigerstræde 2

9220 Aalborg Ø

Tel.: +45 9635 8310

Rapporten er udarbejdet i efteråret 2004.

Tryk: Uni-Print, Aalborg Universitet, 2005

Layout: Cirkeline Kappel

ISSN: 0907-2179

FREIA's tekstserie indeholder foreløbige arbejdstekster, papers til konferencer og seminarer, projektbeskrivelser, foredragsmanuskripter, kapitler fra bøger mv. lavet af forskere med tilknytning til FREIA eller forskere, som har besøgt centret. Formålet med tekstserien er at udvide kendskabet til FREIA's aktiviteter både internt og eksternt. Det indholdsmæssige ansvar for de omtalte tekster påhviler alene forfatteren. Redaktører af serien er Ann-Dorte Christensen, Ruth Emerek og Sune Qvotrup Jensen. Teksterne kan bestilles ved Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold, tlf. 9635 8391, e-mail: helle@ihis.aau.dk.

Forord

Dette nummer af FREIA's skriftserie er et optryk af rapporten *Kvinder i Kommunalpolitik* udarbejdet af FREIA i efteråret 2004 for Ligestillingsafdelingen. Rapporten er finansieret af Ligestillingsafdelingen og har siden januar 2005 været tilgængelig på Ligestillingsafdelingens hjemmeside www.lige.dk.

Lektor, ph.d. Ann-Dorte Christensen har været projektansvarlig, og undertegnede har stået for udarbejdelse af rapporten.

Jeg vil gerne rette en stor tak til statistiker og lektor Ruth Emerek for uundværlig hjælp til den statistiske del, sociologistuderende Camilla Holmskov Nellemann for flittigt studentermedhjælpsarbejde, herunder grundig indsamling af materiale m.m., samt lektor, ph.d. Ann-Dorte Christensen for særdeles god vejledning, konstruktiv kritik og godt samarbejde.

Figureerne i dette paper kan downloades i farver (PDF-format) på <http://www.ihis.aau.dk/freia/skriftserie/57.pdf>

November 2005.

Tina Kjær Bach
Ph.d.-stipendiat
FREIA – Center for Kønsforskning
Institut for Historie, Internationale studier og Samfundsforhold
Aalborg Universitet
Fibigerstræde 2
9220 Aalborg Øst
tkbach@ihis.aau.dk

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	1
Del 1: Udviklingen I kvinders politiske repræsentation.....	3
Kvinderepræsentationen i tal.....	4
Udvikling i kvinderepræsentationen på lokalt niveau.....	4
Udvikling i kvinderepræsentationen på regionalt niveau.....	6
En sammenligning med kvinderepræsentationen på det nationale niveau.....	8
Udviklingen i kvinderepræsentationen på politiske topposter.....	9
Forklaringer på udviklingen i kvinders politiske repræsentation.....	10
Forskellige syn på udviklingen.....	11
Øget kvinderepræsentation – drivkræfter, potentialer og mobiliseringsfaktorer.....	13
Mulige forklaringer på (forsat) underrepræsentation af kvinder.....	16
Kommunestørrelser og kvinderepræsentation.....	25
Argumenter for øget kvinderepræsentation.....	28
Opsamling og udblik til den nye strukturreform.....	30
Del 2: Små og store kommuner.....	32
Kommunelandskabet i forhold til kvinderepræsentationen.....	33
Sammenligning af små og store kommuner.....	36
Undersøgelsesfelt.....	36
Udvælgelse af kommuner.....	38
Udvalgte kommuner i de forskellige referencegrupper.....	40
Undersøgelse af kommuner med indbyggertal over 30.000.....	47
Undersøgelse af kommuner med indbyggertal under 30.000.....	53
Opsamling.....	58
Kvinder i kommunalpolitik. En konklusion.....	59
Litteraturliste.....	61
Bilag.....	64

Tina Kjær Bach

Kvinder i kommunalpolitik – Rapport udarbejdet for Ligestillingsafdelingen

Indledning

I forbindelse med strukturreformen og den deraf følgende omlægning af den kommunale struktur, som indebærer større kommunale enheder, rejste Ligestillingsafdelingen spørgsmålene:

- Vil større enheder i sig selv give bedre ligestilling?
- Giver større strukturelle enheder større potentiale for kvinders politiske repræsentation?

For at komme et svar nærmere efterlystes en oversigt over forskningsresultater på området, hvilket resulterede i udarbejdelse af nærværende rapport.

Imidlertid har forskningen ikke beskæftiget sig direkte med dette spørgsmål, og derfor er det ikke muligt at udarbejde en oversigt over forskningsresultater, der direkte belyser sammenhængen mellem størrelser på strukturelle enheder og ligestilling¹. Derimod findes der forskning, som arbejder med andre problemstillinger inden for området “Kvinder i kommunalpolitik” og kvinder i politik mere generelt, og det er denne forskning, der først og fremmest præsenteres i forskningsoversigten i nærværende rapport. Denne forskning bidrager med forklaringer, der er væsentlige at tage i betragtning, når potentiale for ligestilling inden for rammerne af den nye strukturreform skal vurderes. Med udgangspunkt i eksisterende forskning er rapportens over-

---

1. Her skal indledningsvis gøres opmærksom på, at tidsrammerne for udarbejdelse af nærværende rapport betyder, at rapporten ikke i sig selv er et forskningsarbejde, men snarere skal betragtes som en redegørelse. Pga. den manglende forskning om kvinder i dansk kommunalpolitik kan her kun opfordres til yderligere forskning. I forbindelse med udarbejdelse af nærværende rapport skal her rettes en stor tak til studentermedhjælp og sociologistuderende Camilla Holmskov Nellemann for flittigt arbejde og grundig indsamling af materiale mm., statistiker og lektor Ruth Emerek for uundværlig hjælp til den statistiske del samt lektor, ph.d. Ann-Dorte Christensen for særdeles god vejledning, konstruktiv kritik og godt samarbejde.

ordnede tema afgrænset til *udviklingen i kvinders politiske repræsentation, primært på lokalt niveau, dvs. i kommunalbestyrelser.*

Rapporten er struktureret omkring to hovedpunkter, hvor del 1 indeholder en forskningsoversigt over forklaringer på udviklingen i kvinders politiske repræsentation, og dermed hvilke faktorer der kan være af betydning, når ligestilling i forhold til politisk repræsentation på lokalt niveau skal vurderes. Fokus er her på mobiliseringsfaktorer, potentialer og barrierer for kvinderepræsentationen gennem de sidste tredive år. Del 2 er en sammenligning af udviklingen i kvinders politiske repræsentation mellem udvalgte større og mindre kommuner, hvilket kan give et perspektiv på sammenhængen mellem størrelser på strukturelle enheder og ligestilling i forhold til politisk repræsentation. Rapportens redegørelser for udviklingen i kvinders politiske repræsentation er afgrænset til perioden fra kommunalreformen i 1970 til i dag med aftalen om ny strukturreform. Perioden er således karakteriseret ved en stabil struktur i forhold til kommunestørrelser og -antal.²

Denne rapport er udarbejdet af FREIA, Center for Kønsforskning, Aalborg Universitet, for Ligestillingsafdelingen til indsatsen "Kvinder i kommunalpolitik". Ph.d.-stipendiat Tina Kjær Bach har stået for udarbejdelse af rapporten, og lektor, ph.d. Ann-Dorte Christensen har været projektansvarlig.

---

2. Som ved strukturreformen i dag, betød kommunalreformen i 1970 også større kommunale enheder end tidligere. Antallet af kommuner reduceredes fra 1064 til 277, og senere til 275, med kommunalreformen den 1. april 1970. Antallet af amtsråd reduceredes fra 23 til 14. Omfanget af kommende kommunesammenlægninger i forbindelse med den nye strukturreform vides endnu ikke, men hensigten med strukturreformen er bl.a. at opnå kommunestørrelser på minimum 30.000 indbyggere.

Del 1: Udviklingen i kvinders politiske repræsentation

Udgangspunktet for denne del af rapporten er den danske udvikling i kvinders politiske repræsentation. Efter en kort gennemgang af udviklingen i kvinders repræsentation fra 1970 og frem til i dag følger en oversigt over forklaringer på denne udvikling. Med forskningsoversigten indkredses forklaringer på kvindepolitisk mobilisering samt potentialer og barrierer i forhold til kvinders politiske repræsentation, og der inddrages her et nordisk perspektiv. På denne baggrund opstilles mulige mobiliseringsfaktorer, potentialer og barrierer, som kan have betydning i forhold til at vurdere situationen for kvinderepræsentationen i kommunale råd i dag samt konsekvenser af ændringer i den kommunale struktur.

Kvinderepræsentationen i tal

I det følgende redegøres for udviklingen i kvinders politiske repræsentation, først på lokalt niveau, dvs. i kommunalbestyrelser, og dernæst på regionalt niveau, dvs. i amtsråd. Udviklingen på disse to niveauer sammenlignes derefter med udviklingen på det nationale niveau, dvs. kvinderepræsentationen i Folketinget. Herefter følger et udblik til udviklingen i kvinderepræsentationen på de politiske topposter.

Udvikling i kvinderepræsentationen på lokalt niveau

Der er en lang periode fra det første kommunalvalg med kvindevalgret og -valgbarhed i 1909 og op til og med 2. verdenskrig, hvor kvindeandelen i **kommunale råd** svinger mellem 0,8% og 1,6%, se tabel nedenfor. Det er først i 1946, at det er muligt at tale om en “markant” stigning i forhold til tidligere, hvor kvindeandelen fordobles til 3,0% for herefter at stige støt til 5,7% ved kommunalvalget i 1962. Næste markante stigning sker ved kommunalvalget i 1966, hvor kvindeandelen stiger til 9,9%. Ved det første kommunalvalg efter kommunalreformen i 1970 stiger kvindeandelen til 10,5. I løbet af 1970’erne sker der en kraftigere stigning i kvinderepræsentationen end set i noget tidligere årti. Kvindeandelen i 1981 ligger således på 21,0%, og op igennem 1980’erne stiger andelen støt, men mere moderat end i 1970’erne, for at nå sit toppunkt i 1993 på 27,9%. For første gang i fyrré år sker der et fald i kvindeandelen ved kommunalvalget i 1997, hvor resulta-

tet bliver 26,9%. Ved valget i 2001 er der med en kvindeandel på 27,0% blot tale om en meget lille stigning.

Hvor perioden fra 1970 i starten er karakteriseret ved en kraftig stigning i kvinderepræsentationen i de kommunale råd, ender perioden med at være karakteriseret ved fald og stagnation i kvinderepræsentationen. I hele perioden forbliver andelen af opstillede kvinder til kommunalvalg højere end andelen af valgte kvinder, også selvom der sker et fald i 1993 med efterfølgende stagnation i resten af perioden.

Kvinderepræsentationen ved kommunale valg, 1909-2001

År	Opstillede ¹			Valgte		
	Antal Kvinder	Antal i alt	Kvindeandel (%)	Antal Kvinder	Antal i alt	Kvindeandel (%)
1909	-	-	-	127	9.897	1,3 %
1913	-	-	-	136	10.038	1,4 %
1917	-	-	-	114	10.167	1,1 %
1921	-	-	-	102	11.289	0,9 %
1925	-	-	-	90	11.329	0,8 %
1929	546	31.983	1,7 %	93	11.403	0,8 %
1933	952	34.072	2,8 %	135	11.425	1,2 %
1937	1.018	36.309	2,8 %	117	11.371	1,0 %
1943 ²	1.246	34.358	3,6 %	164	10.569	1,6 %
1946	2.904	38.304	7,6 %	348	11.488	3,0 %
1950	2.783	39.289	7,1 %	404	11.499	3,5 %
1954	2.988	38.439	7,8 %	429	11.505	3,7 %
1958	3.218	35.483	9,1 %	495	11.529	4,3 %
1962	3.966	38.609	10,3 %	646	11.414	5,7 %
1966	5.259	36.226	14,5 %	973	9.869	9,9 %
1970	3.739	21.612	17,3 %	490	4.677	10,5 %
1974	4.622	24.199	19,1 %	575	4.735	12,1 %
1978	5.536	23.821	23,2 %	842	4.759	17,7 %
1981	6.383	23.789	26,8 %	1.001	4.769	21,0 %
1985	6.215	21.758	28,6 %	1.131	4.773	23,7 %
1989	6.048	19.593	30,9 %	1.249	4.737	26,4 %
1993	5.244	17.690	29,6 %	1.311	4.703	27,9 %
1997	4.961	17.373	28,6 %	1.261	4.685	26,9 %
2001	4.848	16.914	28,7 %	1.254	4.647	27,0 %

1) Der foreligger ikke oplysninger om antal opstillede kvinder før valgene i 1929

2) Der afholdtes ikke valg i Sønderjylland i 1943

Tabellen er en gengivelse af tabel 6.5 i Borchorst & Dahlerup 2003, s. 242

Også de andre nordiske lande oplever i perioden en markant stigning i kvinderepræsentationen i lokale råd. Sverige runder som det første af de nordiske lande allerede i 1954 en kvindeandel på 10%, men i 1970 er den dog kun steget til 14%. En opgørelse over lokalvalgene i de nordiske lande frem til år 2000 viser, at Sverige ligger i spidsen med en kvindeandel på 42% (lokalvalg 1998). Herefter følger Norge (lokalvalg 1999) og Finland (lokalvalg 2000) med 34%, der i de første lokalvalg efter 1970 begge havde en kvindeandel på 15%. Den mest markante stigning er sket i Island, fra 2% i 1970 til 28% i 1998. Sammenlignet med andre nordiske lande har kommunale råd i Danmark den laveste kvindeandel i dag med sine 27%. Bortset fra et fald ved lokalvalget i 1991 i Norge, har der i de andre nordiske lande ikke været tilbagegang i kvinderepræsentationen i 1990'erne. I Norge faldt kvindeandelen fra 31% i 1989 til 29% i 1991, men dette fald blev allerede rettet op ved det efterfølgende valg i 1995 til 33% (Women in the Nordic countries – a statistical overview, Tabel 8).

Udvikling i kvinderepræsentationen på regionalt niveau

Kvinderepræsentation ved amtskommunale valg, 1946-2001

År	Opstillede			Valgte		
	<i>Antal kvinder</i>	<i>Antal i alt</i>	<i>Kvindeandel (%)</i>	<i>Antal kvinder</i>	<i>Antal i alt</i>	<i>Kvindeandel (%)</i>
1946	102	2260	4,5	1	299	0,3
1950	115	2117	5,4	4	299	1,3
1954	153	2223	6,9	5	299	1,7
1958	173	2373	7,3	10	303	3,3
1962	196	2423	8,1	7	301	2,3
1966	261	2425	10,8	19	303	6,3
1970	326	2101	15,5	32	366	8,7
1974	415	2708	15,3	28	370	7,6
1978	575	2901	19,8	54	370	14,6
1981	754	3110	24,2	75	370	20,3
1985	845	3175	26,6	107	374	28,6
1989	816	2770	29,5	110	374	29,4
1993	730	2515	29,0	116	374	31,0
1997	749	2711	27,6	109	374	29,1
2001	67	2585	26,0	102	374	27,3

Tabellen er en gengivelse af tabel 6.7 i Borchorst & Dahlerup 2003, s. 244

Kvinderepræsentationen i **amtskommunale råd** har indtil 1970 ligget lavere end i kommunale råd. Også i de amtskommunale råd sker der en markant stigning i kvindeandelen fra 1962 (2,3%) til 1966 (6,3%). Der er ikke en fortløbende stigning i kvindeandelen i amtskommunale råd lige efter 1970 som i kommunale råd. Ved valget i 1970 stiger kvindeandelen til 8,7%, men falder i 1974 til 7,6%. En markant stigning sker ved valget i 1978 til 14,6%, og ved valget i 1981 når kvindeandelen med 20,3% næsten op på samme niveau som kvindeandelen i kommunale råd samme år (21,0%).

Herefter overhaler kvindeandelen i amtskommunale råd kvindeandelen i kommunale råd. En markant stigning sker i 1985 til 28,6% og herefter stiger kvindeandelen støt for også at toppe i 1993 med 31,0%. Som ved kommunale valg sker der i 1997 også et fald i kvindeandelen ved amtskommunale valg, her til 29,1%, men ved amtskommunalvalget i 2001 falder den yderligere til 27,3%. Således afløses den betydelige stigning i kvinderepræsentationen i amtskommunale råd i perioden af fald, og samtidig har kvindeandelen i kommunale råd og amtskommunale råd nået nær samme niveau med henholdsvis 27,0% og 27,3%. Med hensyn til forholdet mellem antal opstillede og antal valgte kvinder i amtskommunale råd er mønstret et andet end ved valgene til kommunale råd, da tendensen op igennem 1990'erne er, at andelen af valgte kvinder til amtsråd ligger over andelen af opstillede kvinder. Sammenlignet med kvindeandelen på det regionale niveau i Norge og Sverige ligger Danmark også her i bunden. Kvinderne i de norske fylkesting har 41,2% af pladserne, og i de svenske amtsråd/landstinget har kvinderne 48,2% af pladserne (Borchorst og Dahlerup 2003: 244).

En sammenligning med kvinderepræsentationen på det nationale niveau

Kvinderepræsentation i Folketinget, 1918-2001¹

År	Opstillede			Valgte		
	<i>Antal kvinder</i>	<i>Antal i alt</i>	<i>Kvindeandel (%)</i>	<i>Antal kvinder</i>	<i>Antal i alt</i>	<i>Kvindeandel (%)</i>
1918	41	402	10,2 %	4	139	2,9 %
1920I	18	438	4,1 %	3	139	2,2 %
1920II	17	437	3,9 %	3	139	2,2 %
1920III	19	471	4,0 %	3	139	2,2 %
1924	16	498	3,2 %	3	148	2,0 %
1926	16	479	3,3 %	3	148	2,0 %
1929	16	505	3,2 %	4	148	2,7 %
1932	17	591	2,9 %	4	148	2,7 %
1935	20	722	2,8 %	3	148	2,0 %
1939	30	832	3,6 %	3	148	2,0 %
1945	82	772	10,6 %	8	148	5,4 %
1947	87	767	11,3 %	13	150	8,7 %
1950	81	684	11,8 %	12	151	7,9 %
1953	81	745	10,9 %	14	175	8,0 %
1953	84	743	11,3 %	17	175	9,7 %
1957	74	757	9,8 %	15	175	8,6 %
1960	104	875	11,9 %	17	175	9,7 %
1964	129	988	13,1 %	17	175	9,7 %
1966	137	1.025	13,4 %	19	175	10,9 %
1968	164	1.156	14,2 %	19	175	10,9 %
1971	140	858	16,3 %	30	175	17,1 %
1973	177	1.128	15,7 %	27	175	15,4 %
1975	198	1.112	17,8 %	28	175	16,0 %
1977	222	1.129	19,7 %	30	175	17,1 %
1979	238	1.087	21,9 %	42	175	24,0 %
1981	286	1.130	25,3 %	42	175	24,0 %
1984	299	1.139	26,3 %	47	175	26,9 %
1987	470	1.517	31,0 %	52	175	29,7 %
1988	367	1.195	30,7 %	55	175	31,4 %
1990	398	1.274	31,2 %	59	175	33,7 %
1994	278	940	29,6 %	59	175	33,7 %
1998	311	1.127	27,6 %	66	175	37,7 %
2001	289	984	29,4 %	67	175	38,3 %

1) De nordatlantiske mandater ikke medregnet

Tabellen er en gengivelse af tabel 6.1 i Borchorst & Dahlerup 2003, s. 238.

Generelt har kvindeandelen i **Folketinget** ligget højere end i kommunale og amtskommunale råd. Allerede i 1960'erne runder kvindeandelen 10%, i 1970'erne 20%, i 1980'erne 30% og lander i 2001 på 38%. I modsætning til kvindeandelen i kommunale og amtskommunale råd er der i 1990'erne ikke fald i kvindeandelen i Folketinget. Der er en stagnation ved valget i 1994, men herefter stiger kvindeandelen atter. Som ved mønstret for amtskommunale valg er tendensen op igennem 1990'erne, at andelen af valgte kvinder til Folketinget ligger over andelen af opstillede. Det er således kun ved kommunalvalg, at andelen af opstillede forbliver over andelen af valgte kvinder.

På det nationale niveau har kvinderepræsentationen med få undtagelser ligget under kvinderepræsentationen i Sverige, Norge og Finland siden 1970'erne, men i dag ligger Danmark på en anden plads efter Sverige, hvis kvindeandel i parlamentet er 45,3% (Bergqvist m.fl. 1999: 272; Borchorst og Dahlerup 2003: 247)³.

Udviklingen i kvinderepræsentationen på politiske topposter

I forhold til politiske topposter fik Danmark sin første kvindelige borgmester i 1950. Bortset fra et fald i starten af 1970'erne har der været en langsom stigning i antallet af kvindelige borgmestere. Antallet topper i 1997 med 28 kvinder, hvilket svarer til 10,2%, men falder ved valget i 2001 til 25 kvinder, svarende til 9,1%.

Også på amtsborgmesterposterne har der gennem tiden været få kvinder. Med et antal på 4 i 1985 toppede kvindeandelen på amtsborgmesterposter. Siden er antallet faldet, og i dag er der én kvindelig amtsborgmester, hvilket svarer til 7,1% (Borchorst & Dahlerup 2003: 245).

---

3. I Europaparlamentet sidder der 16 danske medlemmer. Ved Europaparlamentsvalget i 1979 fik kvinderne 4 pladser, hvilket svarer til en kvindeandel på 25%. Ved valgene herefter har kvinderne skiftevis fået 6 eller 7 pladser, som svarer til en kvindeandel på henholdsvis 37,5% og 43,8%. Generelt har kvindeandelen af de danske medlemmer i Europaparlamentet således ligget højere end kvindeandelen i Folketinget, men ved Europaparlamentsvalget i 1999, hvor kvindeandelen udgjorde 37,5% af de valgte danske medlemmer, blev kvindeandelen lavere end i Folketinget. Kvindeandelen af de danske medlemmer i Europaparlamentet ligger således p.t. et stykke over kvindeandelen i kommunale og amtskommunale råd, men lige under kvindeandelen i Folketinget. Til sammenligning med den danske situation kan nævnes, at svenske kvinder ved de to Europaparlamentsvalg, de har deltaget i, har opnået en andel på 40,9% ved begge valg (9 ud af 22 pladser) (Borchorst & Dahlerup 2003: 246).

Med hensyn til kvindelige ministre var det først i 1993, at andelen af kvindelige ministre afspejlede kønsfordelingen i Folketinget (Christensen & Damkjær 1998: 22). Ved regeringsdannelsen i 1993 blev andelen af kvinder på ministerposter 33,3%, mens kvindeandelen i 1998 toppede med 35,0%, for ved regeringsdannelsen i 2001 at falde til 27,8%, hvilket giver en markant lavere kvindeandel i regeringen i Danmark end i Sverige, Norge og Finland (Borchorst & Dahlerup 2003: 241). Dog har der siden regeringsdannelsen været ministerrota- de i den danske regering, hvilket har resulteret i, at kvindeandelen nu er lige over 30%.

Med den generelt lave kvindeandel på politiske topposter konkluderer Ann-Dorte Christensen og Poul Knopp Damkjær: "Det er fortsat således, at det er de åbne demokratiske valg, der fremmer kønnenes ligestilling mest. Der hvor der er tale om lukkede og indirekte valg, og hvor der kun skal vælges en kandidat har kvinderepræsentationen de sværeste betingelser" (Christensen & Damkjær 1998: 33-34). På lokalt niveau kan det også konstateres, ved at se på grupperingerne vælgerbefolkningen, kandidaterne, kommunalpolitikere, udvalgsformændene og borgmestrene, at kvindeandelen er faldende, jo højere man bevæger sig op i 'hierarkiet' (Kjær 2000: 219).

Forklaringer på udviklingen i kvinders politiske repræsentation

Set i et længere historisk perspektiv er udviklingen i kvinders politiske repræsentation i perioden fra 1970 og frem gået stærkt: "De lange historiske linjer sætter de seneste 30 års udvikling i relief: Udviklingen fra kvinders marginale politiske position og minimale indflydelse til forandring og integration gennem de sidste ca. 30 år har været en kontinuerlig og fremadskridende proces. Og frem for alt er den gået meget hurtigt" (Christensen & Damkjær 1998: 7). Udviklingen er også af Drude Dahlerup karakteriseret som en udvikling "fra lille minoritet til stor minoritet" (Dahlerup 1998). Denne hurtige udvikling gælder på såvel det lokale, det regionale og det nationale niveau, men når det lokale niveau betragtes inden for perioden 1970 og frem til i dag, er der også tale om fald og stagnation i kvinderepræsentationen i slutningen

af perioden. Med fokus på det lokale niveau er karakteristikken også, at kvinderepræsentationen gennem hele perioden, ligesom på det regionale niveau, ligger under det nationale niveau.

I det følgende præsenteres forskellige forklaringer inden for forskningen på udviklingen i den politiske kvinderepræsentation fra 1970 til i dag. Da der er meget lidt forskning omkring udviklingen på lokalt niveau, vil oversigten også indeholde forklaringer, der er mere generelle for udviklingen i kvinders politiske repræsentation.

Med forklaringerne indkredses de mobiliseringsfaktorer, potentialer og barrierer, der har været igennem de sidste tredive år. Disse forklaringer kan være frugtbare i forhold til at overveje strategier for at øge kvinderepræsentationen i dag. Undervejs inddrages og anlægges også et nordisk perspektiv. Begrundelsen herfor er dels, at forskning i andre nordiske lande på området kan supplere den mangelfulde forskning i Danmark og dels, at det nordiske perspektiv ofte inddrages i undersøgelser om kvinder i politik, da det er befordrende at sammenligne den danske udvikling med udviklingen i de andre nordiske lande, idet der både er mange ligheder, men også vigtige forskelle. Endelig vil oversigten også indeholde problemstillinger i forhold til at argumentere for øget kvinderepræsentation.

Forskellige syn på udviklingen

I takt med udviklingen i kvinders politiske repræsentation siden 1970 har der inden for forskningen været forskellige forklaringer på denne udvikling, hvilket også har givet udslag i forskellige syn på udviklingen. I 1970'erne, da kvinder fortsat kunne betragtes som en minoritet og marginaliseret gruppe i forhold til politisk repræsentation, var der et udpræget negativt syn på udviklingen, der blev forklaret ud fra den fortsatte mandedominans som et resultat af samfundets dikotome kønsopfattelse, dvs. adskillelse mellem kvinde- og mandekulturen i privat og offentlig sfære.

Da man i 1980'erne kunne begynde at registrere forandringer i kvinders forhold til politik, startede konfrontationen mellem det såkaldte pessimistiske og det optimistiske syn på udviklingen, en udvikling,

der enten kunne tolkes pessimistisk i retning af, at den gik alt for langsomt, eller optimistisk i retning af, at den går den rette vej (Christensen og Damkjær 1998: 30). Sammenstødet skærpes yderligere i 1990'erne⁴, og dualismen mellem det pessimistiske og det optimistiske syn eksisterer den dag i dag.

1. Det pessimistiske syn: Marginaliseringstesen

Inden for det pessimistiske syn udvikledes marginaliseringstesen. Et eksempel på denne tankegang er Harriet Holters tese fra 1976 om kvinders integration i krympende organisationer. Her hævdes det, at når kvinder får magt i samfundet, sker det ofte i institutioner, der har mistet betydning (Holter 1976). Helga Marie Hernes' tese fra 1980'erne om den benhårde jernlov er et andet eksempel. Her hævdes det dels, at "Der hvor magten er, er kvinderne ikke" og dels, at "Jo højere op i hierarkiet man kommer, jo færre kvinder er der" (Hernes 1982). Selvom kvinderepræsentationen steg i 1980'erne var forklaringen inden for marginaliseringstankegangen, at forholdet mellem kønnene fortsat var præget af mænds dominans og kvinders afmagt (jf. Haavio-Mannila m.fl. 1985). Marginaliseringstankegangen kommer også til udtryk i Yvonne Hirdmans teori om genussystemet, som hun opstiller i den svenske magtudredning i 1990. Her argumenterer hun for en udvikling, hvor adskillelsen mellem kønnene (segregering) genskabes, samtidig med at den mandlige norms primat (hierarkisering) også genskabes. (Hirdman 1990).

2. Det optimistiske syn: Efterslæbtesen

I kritikken af det pessimistiske syn og marginaliseringstankegangen opstilles som alternativ efterslæbtesen (time lag) inden for det optimistiske syn. Inspireret af Stein Rokkans tærskelmodel bygger efterslæbtesen på en forventning om, at nye mobiliserede grupper passerer fire institutionelle tærskler, inden de er fuldt integrerede i det parlamentariske system⁵. Disse grupper er således kendetegnet ved et histo-

---

4. Marginaliseringstesen blev bl.a. tilbagevist i den nordiske bog *Women in Nordic Politics. Closing the Gap* (Karvonen & Selle (red.) 1995).

5. Rokkans model har været anvendt til analyser af nye vælgergruppers politiske integration i slutningen af 1950'erne. De fire institutionelle tærskler er: legitimering, inkorporering, repræsentation og udøvende magt. I forhold til kvindemobiliseringen har Raaum operationaliseret tærsklerne således: 1) etablering af kvindeorganisationer og stemmeretsbevægelser; 2) indførelse af parlamentarisk stemmeret for kvinder; 3) parlamentarisk repræsentation af kvinder og overskridelse af hhv. 10, 20 og 30 procents kvinderepræsentation; 4) udnævnelse af den første kvindelige minister og overskridelse af kvindeandel i regeringerne på hhv. 10, 20, 30, 40 og 50

risk efterslæb, inden de er fuldt integrerede i det politiske system. Hierarkiske og funktionelle arbejdsdelinger vil aftage over tid, og derfor forventes det også for kvinder som en ny mobiliseret gruppe i politik, at tendensen til marginalisering vil forsvinde med tiden (Raaum 1995a og Raaum 1995b).

Både marginaliseringstesen og efterslæbtesen står til kritik. Eksempelvis mener Christensen og Damkjær ikke, at teserne giver tilfredsstillende svar på kvinders forhold til politik i Danmark, og de mener heller ikke, at det er muligt at opstille helhedsorienterede forklaringer på kvinders forhold til politik generelt. Den politiske betydning af køn må ses i et større perspektiv af mangfoldigheder og modsatrettede udviklingstendenser. For at rumme kompleksiteten er en bred og flertydig fortolkningsramme nødvendig, og i analyserne skal der være en åbenhed overfor, at der samtidig med integrationsmekanismerne fortsat eksisterer barrierer, gamle som nye. Derfor finder de valget mellem en pessimistisk og en optimistisk forklaring misvisende: "Snarere end enten-eller er det måske således, at der side-om-side med en større lighed mellem kønnene også finder en reproduktion af gamle uligheder sted" (Christensen & Damkjær 1998: 32).

Øget kvinderepræsentation – drivkræfter, potentialer og mobiliseringsfaktorer

Flere forskere har argumenteret for, at den fundamentale ændring i kvinders situation siden 1960'erne (kvinders indtog på arbejdsmarkedet, højere uddannelsesniveau, faldende fertilitet) er en væsentlig faktor i forklaringen på en øget kvinderepræsentation i politik (Borchorst 1997: 14). Spørgsmålet er, hvilke andre forklaringer der kan være på den stigende kvinderepræsentation fra 1970 til i dag? Hvilke mobiliseringsfaktorer og potentialer har der været tale om? Af forklaringer er der både tale om bredere samfundsmæssige forklaringer med fokus på lighedsorientering, kvindemobilisering og den politiske mulighedsstruktur samt forklaringer, der er rettet mere snævert mod politiske redskaber som valgsystemet.

---

procent (Raaum 1999: 31-36). På baggrund af tærskelmodellen viser Raaum, at der med undtagelse af Island er et sammenfald i de nordiske kvinders overskridelse af de fire institutionelle tærskler.

Lighedsorientering, kvindemobilisering og den politiske mulighedsstruktur

En væsentlig forudsætning for at øge opmærksomheden omkring den manglende ligestilling mellem kønnene i forhold til politisk repræsentation har været, at den politiske kultur i Danmark, som i de andre nordiske lande, hviler på et egalitært grundlag. Her er tale om en grundlæggende **lighedsorientering** i de nordiske velfærdsstater, der oprindeligt var rettet mod klasser, men har udviklet sig til også at omfatte formel lighed mellem køn. Det har således ikke været et nyt fænomen at formulere politiske målsætninger om lighed i de nordiske lande i den sidste tredjedel af det 20. århundrede, hvor kvinderepræsentationen øges markant (Christensen & Damkjær 1998: 25-26).

Inden for forskningen er der udbredt enighed om, at et **kvindepolitisk engagement uden for det formelle politiske system** har haft stor betydning for kvinders integration i politik i Norden. I 1970'erne og 1980'erne fandt en markant kvindemobilisering i Danmark sted, dels i kraft af den nye kvindebevægelse, den radikale og venstreorienterede Rødstrømpebevægelse, men også i foreninger og i andre nye sociale bevægelser, som bl.a. var kendetegnet ved, at der var en nogenlunde lige deltagelse mellem kvinder og mænd.

Rødstrømpebevægelsen var bl.a. med til at fremme mobiliseringen af kvinder ved at fratage de rene mandsforsamlinger deres legitimitet og ved at konstituere kvinder som en politisk relevant kategori i forhold til det repræsentative system. De nye sociale bevægelser havde en afsmittende effekt på den politiske kultur og det formelle politiske system. De bragte nye sager på banen, også i kønsrelaterede spørgsmål. Dette førte både til holdningsændringer i befolkningen, men også at nye sager kom på den politiske dagsorden (Dahlerup 1998, Bd. II: 217-227, 407; Dahlerup 2001: 2-3 og Christensen & Damkjær 1998: 26-27).

I 1970'erne, 1980'erne og til dels i 1990'erne er der tale om en meget bred kvindepolitisk opbakning bag kravet om øget kvinderepræsentation: "Det var et krav om kvinderepræsentation per se. Det var og er delvis stadig et retfærdighedskrav sammenkoblet med en anklage om udelukkelse, direkte eller indirekte" (Dahlerup 2001: 2).

Det formelle politiske systems høje grad af åbenhed og responsivitet over for nye grupper og krav har været en væsentlig forudsætning for de sociale bevægelseres gennemslagskraft. En afgørende faktor i forhold til at integrere kvinder i politik har således været kombinationen af presset nedefra og **den politiske mulighedsstruktur**. Dette samspil mellem “fra oven” og “fra neden” fremhæves ofte i forskningen som et af de mest grundlæggende træk for den politiske kultur og kvinders integration i politik i Norden⁶ (Borchorst, Raaum & Christensen 1999; Christensen & Damkjær 1998).

I forhold til kvinders integration i politik i Danmark stiller Christensen og Damkjær spørgsmål ved, om de politiske mulighedsstrukturer og responsivitet ikke er mere eller mindre udtalte alt efter hvor i demokratiet, vi befinder os: “Måske er det en myte, at det går lettest for kvinder på det lokale niveau. Tager vi kvinderepræsentationen som én af indikatorerne for kvindeintegrationen i de politiske institutioner, så har den været mere vellykket på det nationale end på det lokale niveau. En mulig forklaring herpå kan være, at den såkaldte statsfeminisme (og den brede politiske offentlighed) har haft de bedste betingelser og har været mest orienteret mod dette nationale niveau” (Christensen & Damkjær 1998: 33).

Valgsystemet

Kønkvotering har været et langt mindre anvendt instrument i Danmark end i de andre nordiske lande, hvor især Norge har gjort brug af kønkvotering. Betingelserne for forandringer i det danske politiske system vurderes som forholdsvis gode, da forholdstalsvalg, den proportionelle repræsentation og tilstedeværelsen af mange konkurrerende partier er et godt udgangspunkt for fornyelse. Nye partidannelser på den udogmatiske venstrefløj i 1970'erne og 1980'erne, som også fik parlamentarisk repræsentation, og som så sig selv som talerør for

---

6. Helga Maria Hernes har argumenteret for, at dette samspil har været drivkraften frem mod det, som hun betegner som kvindevenlige velfærdsstater i Norden. I forbindelse hermed introducerede hun i 1987 begrebet om statsfeminisme, hvor pointen er: “Scandinavian state feminism is a result of the interplay between agitation from below and integration policy from above” (Hernes 1987: 11). Medborgertesen, som har fokus på kvinders og mænds forskellige relationer til staten i forhold til politisk deltagelse og rettigheder, tilskriver også samspillet mellem “fra oven” og “fra neden” for at have skabt et særligt medborgerskab, der har virket befordrende for kønslighed (Andersen m.fl. 1993; Siim 1994).

bevægelserne og havde aktive medlemmer både i parti og bevægelse, har sandsynligvis også haft en vis betydning for øget kvinderepresentation (Christensen & Damkjær 1998: 28).

Mulige forklaringer på (fortsat) underrepræsentation af kvinder

En generel betragtning over de politiske partier som rekrutteringsorgan

De politiske partier spiller en central rolle i det danske repræsentative demokrati. De har imidlertid mistet deres karakter af masseparti og udfylder kun lige akkurat deres funktion som basis for rekruttering og nominering til det repræsentative system, hvilket også har betydning for kvinderepresentationen. Når det gælder kvindeintegrationen i de politiske partier, har partierne i Danmark umiddelbart været mindre åbne over for at integrere kønsspørgsmålet end i de andre nordiske lande. I Danmark er der ikke en historisk tradition for selvstændige kvindeforbund inden for de politiske partier som i de andre nordiske lande. Hertil kommer, at medlemstallet for de politiske partier nu ligger betydeligt lavere i Danmark end i de andre nordiske lande, som også har betydet et fald i kvindelige partimedlemmer (Christensen & Damkjær 1998: 28-29).

Samtidig har det også en betydning, at kvinder generelt har udspillet deres politiske aktiviteter andre steder end i politiske partier (Borchorst 1997). Yderligere er der en generel tilbagegang i antallet af partipolitisk aktive unge, som især slår igennem blandt de unge kvinder. Dette bliver selvsagt et problem, hvis den nuværende kvinderepresentation skal bibeholdes eller øges (Christensen 2003).

Der er markante forskelle mellem partierne i forhold til kvindeintegration. Karina Pedersens undersøgelse af kønsforskelle i politiske partier viser, at SF er det parti, der i størst omfang har inddraget kvinderne. Udover forklaringer som forskelle på de vælgere og medlemmer, som partierne tiltrækker, kan forklaring på forskellene partierne imellem sandsynligvis også søges i forskelle i politisk kultur og tradition samt i partiernes holdning til at inddrage kvinderne. Kønsdimensionen er ek-

sempelvis mere fremtrædende i SF end i flere af de andre partier, hvor SF i perioder har en eksplicit strategi i forhold til køn (Pedersen 2002: 146).

I dag har de borgerlige partier generelt lavere kvindeandel end Socialdemokratiet og SF, men stagnationen ved de seneste valg kan relateres til partier både fra højre og venstre (Borchorst & Dahlerup 2003: 243).

Forståelser af køn i forbindelse med rekruttering og valg til kommunale råd

Selv om det særlige ved kommunalvalg bl.a. er, at andelen af opstillede kvinder er højere end andelen af valgte kvinder, vurderer forskere, at det først og fremmest er opstillingsfasen, der har betydning for kvinderepræsentationen, hvorimod valgfase kun er af marginal betydning.

I en større publikation fra 1981 om kommunalpolitikere redegør Karl Henrik Bentzon for udviklingen i kvinderepræsentationen ved kommunale valg til og med 1978. Han mener, at den større andel af opstillede kvinder end valgte kvinder ved kommunalvalg først og fremmest skal forklares med tendensen til, at mandlige kandidater på opstillingsmøderne systematisk er blevet stemt ind på de højere og sikre pladser på listen og de kvindelige kandidater på de lavere og mere usikre pladser. Hertil kommer, at effekterne af den personlige stemmeafgivning kan tilskrives kvinders placering på listen. Derfor konkluderer han i 1981, at det er opstillingsfasen, der først og fremmest bestemmer kvinderepræsentationen, hvorimod valgfase kun er af marginal betydning. Han påpeger endvidere, at genopstillingsfrekvensen er mindre blandt kvinder end blandt mænd (Bentzon 1981: 111-113).

Tyve år efter Bentzon stiller Ulrik Kjær spørgsmålet i sin afhandling: "Hvorfor er der så få kvinder i kommunalpolitik?" Også han konkluderer, at det er opstillingsfasen, der har den største indflydelse på kvinderepræsentationen i kommunalbestyrelser, hvorimod valgfases betydning er marginal. På baggrund af sin undersøgelse konkluderer Kjær, at vælgerskarens mulighed for at stemme flere kvinder ind i

kommunalbestyrelserne ikke i nævneværdig grad forhindres af, at der ikke er kvinder “nok” på listerne, eller at partierne igennem prioritering af kandidater har plantet en “mandebias” i valgfase (Kjær 2000: 219-220)⁷. Når valgfase ikke fører til stigning i kvindeandelen, konstaterer Kjær, at “vælgerskaren om ikke billiger den nuværende kvindeandel, så i hvert fald ikke samlet set tillægger ønsket om en højere kvindeandel så stor positiv vægt, at det kan aflæses i summationen af deres personlige stemmeafgivning” (Kjær 2000: 220). Konklusionen lyder, at vælgerskaren ikke er modvillig over for kvinderne, men heller ikke velvillig. Ud fra sin undersøgelse vurderer han endvidere, at kvinder i lige så høj grad som mænd er i stand til at udnytte en eventuel anciennitetseffekt, og at det ikke er en høj genvalgsprocent, der i dag bremser en stigning i kvindeandelen (Kjær 2000: 223-225).

Eftersom det først og fremmest er opstillingsfasen, at forklaringen på kvinders underrepræsentation skal findes, opstiller Kjær to muligheder: “at kvinderne selv holder sig mere væk end mænd, eller at det er de politiske partier, der holder kvinderne ude fra kandidatlisterne” (Kjær 2000: 220).

I forhold til den første mulighed er opstillingsvillighed forbundet med politisk interesse, hvor kvinder, ifølge Kjær, generelt ikke har samme interesse som mænd, men herudover er kvinder også mere tilbageholdende end mænd “med at acceptere en tænkt opfordring” (Kjær 2000: 220). De blander sig ikke på samme måde i striden om at vinde en plads i kommunalbestyrelserne. Hvorfor opstillingsvilligheden er lavere hos kvinder end hos mænd, giver Kjær ikke et bud på, men afviser ikke en socialiseringsforklaring (Kjær 2000: 221).

---

7. Kjærs konklusion drages primært på baggrund af en analyse af kommunalvalget i 1993 (Kjær 2000). I en tidligere analyse af valgfase ved kommunalvalget i 1993, også foretaget af Kjær, konkluderes bl.a.: “Desuden har analysen fokuseret på valgfases betydning for kvindeandelen, og resultatet har her været, at mens vælgerne har set forholdsvis positivt på kvinderne, så har partierne gennem deres prioritering haft et mere negativt syn. Partiernes påvirkning har domineret, således at nettoresultatet er blevet en forringelse af kvindeandelen på disse lister. I relation til de sideordnede lister har analysen ikke kunnet forfines, og det kan blot konstateres, at også her har valgfase betydet, at kvinderne er kommet i stadig større undertal. (...) Hvis konklusionen inddrages i den generelle diskussion af kvindernes demografiske underrepræsentation, er det imidlertid vigtigt at huske, at den største del af forskellen mellem befolkningen og korpset af kommunalpolitikere (...) ikke opstår i valgfase, men allerede i opstillingsfasen” (Kjær 1997: 307-308).

Kjær mener ikke, at kvinderne direkte holdes ude fra kandidatlisterne. En af grundene til kvindernes sociodemografiske underrepræsentativitet kan være, at kvindeandelen i de politiske partier er lavere end i befolkningen. Ifølge Kjær kan kvinders mindre engagement dog ikke alene forklare kvindernes lave antal blandt kandidaterne. En sammenligning af partiernes kvindeandel i medlemsskaren og antal opstillede kvinder til kommunalvalget i 1997 viser, at det for alle partier på nær Enhedslisten gælder, at kvindeandelen af kandidaterne var lavere end kvindeandelen i medlemsskaren. Partierne har samlet set svært ved at mønstre kvinder nok til kandidatlistor, således at der bliver sociodemografisk repræsentativitet i forhold til køn mellem kandidat- og medlemslister (Kjær 2000: 221-223).

Hvorvidt grunden hertil er den interne udvælgelsesproces i partierne eller kvindernes egen inaktivitet kan ikke afgøres på baggrund af Kjærs undersøgelse, men hans egen tolkning er, at langt de fleste partiforeninger har et ønske om at opstille nogenlunde lige mange kvinder og mænd⁸. Imidlertid udelukker Kjær ikke, at der foregår en indirekte "diskrimination", hvor der lægges vægt på nogle egenskaber i kandidatudvælgelsen, som kvinder ikke i lige så høj grad besidder som deres mandlige partifæller. Det kunne f.eks. være et karakteristika som formel skoleuddannelse, der efterspørges. Hvis kvinder ikke i lige så høj grad som mænd besidder denne ressource, vil der eksistere en indirekte diskrimination (Kjær 2000: 221-223).

Samtidig gør Kjær også opmærksom på, at selv om der ikke foregår nogen direkte diskrimination af kvinderne i de politiske partier, så synes der heller ikke at foregå nogen væsentlig positiv særbehandling af kvinderne: "På den ene side siger flertallet af partiforeningsformændene godt nok, at de ønsker sig mange kvinder på listerne (...), men dette skal ses i sammenhæng med, at de også har mange andre fordringer til ønskekandidaterne, og at de ikke nødvendigvis ser kvindeandelens nuværende niveau som specielt lavt" (Kjær 2000: 222).

Kjær har i sin undersøgelse bedt politisk aktive om at tage stilling til udvalgte påstande omkring årsagerne til kvinders underrepræsentation.

---

8. Hos SF er ønsket om, at der skal være et nogenlunde ensartet antal kandidater af begge køn, første prioritet ud af seks mulige, hos Socialdemokraterne anden prioritet, mens det er en femte eller sidste prioritering hos de øvrige partier (Kjær 2000: 135).

tion⁹. Topscoreren blandt begrundelserne er, at kvinderne især bliver væk, fordi de prioriterer familielivet højt. Kjær konkluderer: "Som sagt er der tale om andenhåndsvurderinger, og besvarelsene kan således være under indflydelse af eventuelt verserende myter, men så må der imidlertid være tale om en meget udbredt myte, for enigheden er stor om, at netop kvinders inddragelse af familiehensynet er en vigtig brik i forståelsen af deres sociodemografiske underrepræsentativitet" (Kjær 2000: 223). Tidligere har andre undersøgelser imidlertid vist, at familieressourcernes betydning har ændret sig, således at familieforhold spiller en forholdsvis begrænset rolle for politisk deltagelse i forhold til tidligere (Andersen m.fl. 1993; Togeby 1994; Siim 1994). Spørgsmålene er, om dette atter har ændret sig, eller om familieressourcer fortsat spiller en betydningsfuld rolle, når det drejer sig om politisk deltagelse på lokalt niveau. På dette område mangler der forskning.

Selve opfattelsen af, at kvinder af familiehensyn og dermed som mødre har andre prioriteringer end mænd, er imidlertid ikke fremmede for ligestilling mellem kønnene. I en nyligt udgivet LO-rapport om køn og lønforhandlinger konkluderes det, at kønsdiskriminationen oftest "hænger sammen med stereotype forestillinger om og forventninger til kvinder og mænd som forældre og arbejdskraft" (Andersen & Bloksgaard 2004: 21). På grund af kønsstereotype opfattelser af forælderroller er "den gode arbejder" oftest en mand. Kvinder som mødre kan på grund af ulige fordelte familieforpligtelser og fravær ved barsel ikke på samme måde som mænd (og kvinder uden børn) levere ubetinget engagement i arbejdet og være stabil, som er indeholdt i det at være en god medarbejder. I jobsamtaler dømmes arbejdsgiveren ofte jobansøgeren ud fra en stereotyp opfattelse af køn, der hænger tæt sammen med kønsspecifikke forælderroller. På arbejdspladsen sker der en forskelsbehandling af kvinder og mænd, hvor stereotypiseringen af kvinder som mødre betyder, at kvinder nogle gange fratages muligheden for at fremstille sig selv som den gode medarbejder (Andersen & Bloksgaard 2004: 21-22, 165-166).

---

9. Som Kjær selv gør opmærksom på, er det problematisk at spørge en gruppe af politisk aktive om årsagerne til en anden gruppes inaktivitet, men der findes i forvejen ikke tilstrækkelig med viden inden for feltet.

Et sådant stereotyp syn på kvinder som en potentielt dårligere arbejdskraft end mænd bliver med andre ord en barriere for, at kvinder kan udfolde sig på lige fod med mænd. Når man i forhold til politisk deltagelse fremsætter en opfattelse af, at kvinder som følge af familiehensyn prioriterer anderledes end mænd, kan det hænge sammen med en lignende stereotypisering af kvinder, som kan, set i forhold til politisk deltagelse, være en barriere for at fremme kvinders ligestilling med mænd i politik. Stereotypiseringen kan derfor lægge op til en stiltiende accept af og forståelse for, at kvinder har andre prioriteringer end politik og bliver en understregning af, at den politiske sfære først og fremmest tilhører mænd. Fokus bliver derfor forrykket fra kvinders underrepræsentation og ulige deltagelse med mænd i politik.

Det er lige præcis her, at to forskellige opfattelser af køn i forhold til politisk deltagelse i dag konkurrerer, når det drejer sig om rekruttering og valg af kvinder til kommunale råd. Den ene opfattelse drejer sig om, at kvinder har andre prioriteringer end politik. Den anden er en ligestillingspolitisk opfattelse, som hviler på en demokratisk argumentation om, at kvinder retfærdigvis skal stilles lige med mænd i politik.

Dette problemfelt har Drude Dahlerup arbejdet med. Den ligestillingspolitiske opfattelse kalder Dahlerup også for eksklusionsdiskurs. Denne indeholder et retfærdighedskrav om kønnenes ligestilling sammenkoblet med en påpegnings af udelukkelse af kvinder i forhold til politik. Det vil sige, at eksklusionsdiskursen fastholder en opmærksomhed på, at kvinder ikke er ligestillet med mænd i politik og fastholder presset for at få kvinder i politik. Dahlerup anser eksklusionsdiskursen som en vigtig mobiliseringsgrund og argumentationstype fra 1970'erne til op i 1990'erne og rejser spørgsmålet, om denne eksklusionsdiskurs er ved at være udtømt omkring årtusindskiftet, og om der er nye strømninger på vej (Dahlerup 2001: 2-3)¹⁰. Dette undersøger

---

10. Med et udblik til situationen i Sverige aktualiserer Dahlerup sin problemstilling. Kvinder i dansk politik er stadig en minoritet, men en stor minoritet, i Sverige nærmer kvinder sig imidlertid 50% repræsentation: "Derfor skulle man tro, at debatten om udelukkelse var stærkest i Danmark. Imidlertid viser det sig, at eksklusionsdiskursen er langt mere fremtrædende i Sverige end i Danmark i dag" (Dahlerup 2001: 3). I Sverige blev man efter et fald i kvinderepræsentationen ved Riksdagsvalg i 1991 rystet i den hidtidige tro på, at "det historisk bare går fremad for kvinderepræsentationen" (Dahlerup 2001: 3), og det affødte en omfattende debat om kvinder i politik. Aktionsgruppen Støttestrømperne truede med at lave et kvindeparti, hvis partierne ikke opstillede flere kvinder på valgbare pladser. Herefter indførte de fleste partier et princip om, at mænd og kvinder skal placeres skiftevis på valglisterne (Dahlerup 2001: 3).

hun på grundlag af en empirisk undersøgelse af rekrutterings- og valgprocessen ved kommunalvalget i 1997 i Århus og Rosenholm kommune.

Folk var generelt mindre villige til at stille op i de to kommuner end tidligere, undtagen til borgmesterkandidatposten, hvor de kvinder, der var med i denne konkurrence, i forvejen havde fodfæste i det politiske liv. Det sværeste for partierne var at rekruttere kvinder, som ville starte en byrådskarriere: “Det viste sig ikke bare at være let for kvinder at komme ind på listen. *Det var de fleste steder også let for kvinder at komme ind på valgbar plads.* Men kvinderne vil jo ikke selv, lød det igen og igen” (Dahlerup 2001: 7). Når partierne gerne ville have kvinder på listen, var argumentet, at partierne så det som en fordel at have kvinder højt oppe på listen. Dahlerup konkluderer: “*Partiernes ønsker om at sætte kvinder højt op på listen bundede ikke i opfattelsen af noget forskelsmandat.* Argumentationen var altid utilitaristisk: Det gavner partiet over for vælgerne. Det blev dels set som et spørgsmål om image for partiet, dels som et spørgsmål om at tiltrække kvindelige vælgere. *I begge tilfælde hvilede argumentationen især på eksklusionsargumentet.* Vælgerne forventes at reagere på det progressive image af partiet, som dem der gør op med en historisk uretfærdighed” (Dahlerup 2001: 8)

I de to kommuner bruger partiledere stadig retorikken fra 1980'erne og 1990'erne, men der er også andre toner i form af en ny diskurs eller opfattelse, som egentlig er en tilbagevenden til traditionelle argumenter: “Hvis kvinderne ikke vil selv, skyldes det andre prioriteringer, som vi må respektere.” Her er der ikke tale om udelukkelse, men om at kvinder tillægges andre værdier. I de fleste tilfælde ligger der her en opfattelse af, at ligestillingen er opnået – der er ikke mere tale om udelukkelse, men om kvinders frie valg. Dahlerup opsummerer således: “Vi kan kalde denne diskurs for *kvinder har andre prioriteringer*, en diskurs der er funderet på en opfattelse af, at man er kommet så langt med ligestillingen, som man måske kan komme” (Dahlerup 2001: 8). Undersøgelsen viser, at eksklusionsdiskursen stadig spiller en rolle, men at den synes at være aftagende i Danmark.

Hvis partiernes aktive søgning efter kvindelige kandidater har hvilet på et opgør med eksklusionen, rejser Dahlerup spørgsmålet, om partierne i en fremtid uden en eksklusionsdiskurs fortsat vil søge aktivt efter kvindelige kandidater: "Hvis kvinderne ikke selv vil, også selv om partierne aktivt forsøger at rekruttere dem, så er der vel ikke noget demokratisk problem tilbage, lyder tankegangen" (Dahlerup 2001: 11). Dahlerup vurderer, at når vreden over kvinders underrepræsentation er ved at forsvinde, og opfattelsen er, at der er opnået en så ligelig kønsfordeling, man kan, og det kun er kvindernes egne prioriteringer, der holder dem tilbage, er der mindre incitament både for partierne og for individuelle kvinder til at overvinde barrierer, som fortsat eksisterer (Dahlerup 2001: 11).

Muligheden for at øge eller bibeholde kvinderepræsentationen synes i forlængelse af ovenstående at bestå i at fastholde et eksklusionsargument; det vil sige et argument om, at en bedre repræsentation af kvinder i politik skal fremmes. Konkurrencen er hård, idet opfattelsen af kvinder som ekskluderede synes at være aftagende, hvorimod opfattelsen af, at kvinder har andre prioriteringer, har vundet mere og mere indpas. Derfor ser det ud til, at en af de store udfordringer er at udvikle ligestillingspolitiske strategier om kvinder og politik, der dels kan bryde med de stereotyper, som kan opstå, når opfattelsen er, at kvinder har andre prioriteringer, og dels kan overvinde de barrierer, som eksklusionsopfattelsen for øjeblikket støder på.

Fifty-fifty-repræsentation en utopi? Har vi nået et mætningspunkt?

Set i lyset af fald og stagnation i kvinderepræsentationen i kommunale råd hævder Kjær, at en mætningstilstand er nået. Mangelen på yderligere markant stigning i kvindeandelen kan observeres i forhold til de tre aktører: vælgerne, de politiske partier og kvinderne selv.

Vælgerskaren stemmer kvinderne en anelse ned ad listerne, selv om den har mulighed for at hæve kvindeandelen, men viljen er ikke til det i dag. Med hensyn til de politiske partier er der sket en tilpasning, hvor partilister med relativt få kvinder overvejende oplevede en stigning i kvindeandelen, og lister med relativt mange kvinder oplevede en tilbagegang. Kjær har regnet sig frem til, at tilpasningsniveauet lig-

ger omkring en initial kvindeandel på 31%, og han konkluderer, at tendensen hos partierne er, at de bevæger sig mod en kvindeandel på ca. 30% og ikke 50%. Niveaueet varierer dog for de enkelte partier, fra 20% i Fremskridtspartiet til over 40% i SF. Ud fra sin undersøgelse finder Kjær, at det lader til, at partierne tager til takke med en kvindeandel omkring de 30%. Ved dette niveau slår en mætningstendens igennem (Kjær 2000: 225-229). I forhold til kvinderne selv på udbudssiden kunne man spørge, om der er tale om en normrelateret forsinkelseeffekt: "Det kan være, at det tager tid før eventuelt ændrede holdninger til kvinders placering i samfundet (eksempelvis gennem generationernes udskiftning) slår igennem i den brede befolkning" (Kjær 2000:229-230).

På spørgsmålet om, hvorfor der sker en stagnation nu, giver Kjær svaret: "Hvis der tages udgangspunkt i en normrelateret forsinkelseeffekt, er der jo den mulighed, at den fortsatte ligestilling toppede på et tidspunkt, hvor den ikke var fuldstændig, og at det er denne "top", der nu med en eller anden tidsforskydning rammer kommunalbestyrelserne. Når langt de fleste peger på, at det er kvindernes familiemæssige relationer, der holder dem væk fra kommunalpolitisk arbejde, så kunne det tyde på, at den generelle ligestilling i samfundet aldrig er blevet så fuldstændig, som nogen måske ovenpå især 1970'ernes udvikling kunne få indtryk af" (Kjær 2000: 230).

Kjær vurderer, at der på kort sigt ikke er potentiale for stigning i andelen af kvindelige deltagere udover det nuværende, men afviser ikke at der på længere sigt atter kan blive tale om en stigning, f.eks. hvis der sker yderligere skred i flertallets opfattelse af forholdet mellem de to køn (Kjær 2000: 230-231).

Her tyder det også på, at en fastholdelse og styrkelse af en ligestillingspolitisk opfattelse er vigtig, hvis kvinderepræsentationen fortsat skal stige. Med en dominerende ligestillingspolitisk opfattelse ville man ikke stille sig tilfreds med en kvinderepræsentation på 30%, da det fortsat ville være en uretfærdig underrepræsentation af det ene køn i forhold til det andet køn. Her ville målet til stadighed være at stille kønnene lige, dvs. en fifty-fifty repræsentation af kvinder og mænd.

Kommunestørrelser og kvinderepræsentation

Af særlig interesse for denne rapport er, om der er en sammenhæng mellem kommunestørrelse og kvinderepræsentationen. Som tidligere nævnt er forskningen begrænset på området, og derfor er der heller ikke så mange undersøgelser, der kan give viden om sammenhængen.

I Bentzons undersøgelse fra 1981 af, om der er forskel på kvinderepræsentationen i forskellige slags kommuner, konstaterer han, at kvindeprocenten fra 1909 til 1966 var langt større i hovedstaden end i det øvrige land. Hovedstaden blev efterfulgt af provinsbyerne og til sidst landkommunerne på Øerne og i Jylland. Kvindeprocenten har systematisk været lavere i Jylland end på Øerne, også for kommuner med nogenlunde samme sociale struktur. Konklusionen lyder, at det tyder på, at kvinderepræsentationens størrelse har været betinget af kommunernes grad af bymæssighed og af deres geografiske beliggenhed. Samme tendens fortsatte i perioden fra 1970 til 1978, hvor Bentzons undersøgelse slutter.

For valget i 1978 undersøger Bentzon også, om der er forskel på forholdet mellem opstillede og valgte kvinder i forskellige slags kommuner. Konklusionen er, at i hovedstadsområdet var forholdet omvendt end i resten af landet. Hvor andelen af opstillede i samtlige kommuner var højere end valgte kvinder, var der forholdsvis flere kvinder blandt de valgte end blandt de opstillede i hovedstadsområdet. Dette tyder på, ifølge Bentzon, at kvinder i hovedstadsområdet er blevet en positiv ressource i sig selv, da de gennemgående har opnået en bedre placering på listerne end mændene (Bentzon 1981: 113-117).

Også Kjær konstaterer i sin undersøgelse fra 2001, at kvindeandelen er højere i kommuner i hovedstadsområdet end i resten af landet, hvilket han dels begrundes med den højere urbaniseringsgrad og kvindernes højere erhvervsfrekvens, men mener også, at der er en selvstændig effekt. Kjær vurderer, at det er vanskeligt at give en forklaring på en direkte sammenhæng mellem kommunestørrelse og kvindeandel. Sammenhængen må i stedet "knyttes an til andre faktorer, som så igen

godt kan være korrelerede med kommunens indbyggermæssige størrelse” (Kjær 2000: 42)¹¹.

Han konkluderer: “Det er ikke i sig selv i de indbyggermæssigt store kommuner, at de højeste andele af kvinder findes, men i stedet, når det drejer sig om valgte politikere, i bykommuner, hvor kvinderne har en relativ høj erhvervsfrekvens. Den forventede positive effekt mellem antallet af pladser i kommunalbestyrelsen og andelen af kvindelige kommunalpolitikere kan omvendt ikke findes” (Kjær 2000: 42-43).

Konklusionen på de danske undersøgelser er således, at det først og fremmest er urbaniseringsgrad og kvinders erhvervsfrekvens samt geografiske placering (specielt i relation til hovedstadsområdet), der har indflydelse på kvindeandelen i kommunalbestyrelser og ikke i sig selv et højt indbyggertal. Dette vil der blive fulgt op i undersøgelsen i rapportens del 2.

Set med nordiske briller har Raaum lavet et af de mest omfattende studier i kvinderepræsentationen i forskellige kommuner. Hun sammenligner kvinderepræsentationen i de norske kommuner, som hun geografisk inddeler i fem regioner. Med udgangspunkt i strukturelle, kulturelle og politiske determinanter undersøger hun faktorer, der har indvirkning på kvinderepræsentationen i kommunerne og må slutteligt konkludere, at der har tegnet sig et meget komplekst billede, hvor faktorer griber ind i hinanden på forskellige måder og varierer kommuner imellem. Derfor efterlyser hun yderligere forskning, der kan indfange sammenhænge i kvinderepræsentationen lokalt (Raaum 1995b: 263ff, 278-279).

I sin undersøgelse af kvinderepræsentationen i de forskellige kommuner i Norge, finder Raaum frem til, at der er flere variationer og forskellige regioner og kommuner imellem. Overordnet betragtet er kvin-

---

11. Af andre faktorer nævner han som Bentzon urbaniseringen og geografiske forskelle mellem dele af landet. Han nævner også Lise Tøgebys forslag om, at kvinders deltagelse på arbejdsmarkedet har indflydelse på kvinders deltagelse i det politiske liv og Richard E. Matlands forslag om, at kvinder har det lettere i kommuner med et stort antal pladser til besættelse i kommunalbestyrelsen, da der både er plads til de meget interesserede kvinder og de meget interesserede mænd. Kjær konstaterer imidlertid, at disse faktorer kun er i stand til at forklare en meget lille del af variationen imellem kommunerne (Kjær 2000: 42-43).

derepræsentationen større i bykommuner end i landkommuner¹², men her skal det også bemærkes, at de små, perifere kommuner både har den laveste og den højeste andel af kvindelige byrådsmedlemmer. På den ene side synes en kommunes højere indbyggertal således at have indflydelse på en højere kvinderepræsentation, men på den anden side er det ikke entydigt. Hertil kommer, at urbaniseringens indflydelse på kvinders mobilisering varierer fra region til region (Raaum 1995b: 261-263).

Et af de mere interessante resultater i Raaums undersøgelse er, at det er de politisk kulturelle betingelser, det vil sige den ideologiske stemning omkring kønnenes ligestilling, der har den mest positive effekt på valg af kvindelige byrådsmedlemmer. Hvis den dominerende kultur er i den traditionelle kvinderolles favør, vil det have en negativ indflydelse på kvinderepræsentationen. Hvis derimod den politiske kultur er mere progressiv og venligt stemt overfor nye kvinderoller, vil kvinderepræsentationen stige (Raaum 1995b: 265-272).

I en sammenligning af de mest ekstreme kommuner, hvor Raaum har udvalgt de kommuner, der har en kvindeandel i byråd under 15%, minimumkommuner, og de kommuner, der har en kvindeandel over 40%, maksimumkommuner, viser det sig, at minimumkommunerne alle er landkommuner. Her er en forholdsvis lav score, når det drejer sig om den politiske kultur, men en højere score i forhold til maksimumkommunerne, når det gælder levestandard. Maksimumkommunerne er alle store kommuner med tæt befolkning og har en højere score i forhold til den politiske kultur omkring kønnenes ligestilling end i minimumkommunerne. Som en af konklusionerne lyder, så synes det såkaldte kvindevenlige samfund mere at være afhængig af kultur end af levestandard (Raaum 1995: 273-279).

En af Raaums pointer er således, at den ideologiske stemning omkring kønnenes ligestilling på lokalt niveau har stor indflydelse på kvinderepræsentationen. Det vil også sige, at den ligestillingspolitiske opfat-

---

12. Dette hænger også sammen med det norske valgsystem til lokale valg, hvor vælgerne har ret til at ændre partiernes valglistor ved at stryge kandidater eller at tildele kandidater en ekstra stemme. Her er omfanget af listerettelser langt højere i de perifere kommuner end i centrale og folkerige kommuner, især i kommuner domineret af traditionelle kønsværdier (Raaum 1995b; Raaum 1999).

telse er væsentlig for kvinderepræsentationen på lokalt niveau, jf. Drude Dahlerups pointe omkring eksklusionsargumentet. For kvinderepræsentationen i de danske kommunalbestyrelser forefindes der ikke undersøgelser af samme karakter som den norske, men lignende undersøgelser kunne være interessante i en dansk sammenhæng.

Argumenter for øget kvinderepræsentation

Traditionelt deler man argumenter for (øget) kvinderepræsentation op i følgende tre argumentationstyper:

1. Retfærdighedsargumentet eller det demokratiske argument. Udgangspunktet er, at alle skal have lige ret til at deltage i et demokrati. Det er tilstedeværelsen, der er vigtig, ikke om deltagelsen har konsekvenser. Kvinder skal have samme muligheder for at deltage som mænd, og dermed også samme mulighed for indflydelse som mænd (Pedersen 2002: 131).
2. Erfaringsargumentet. Argumentet er, at individer har forskellige erfaringer og livsvilkår og derfor også forskellige ressourcer til rådighed. Her handler det om en opfattelse af, at kvinders ressourcer komplementerer mænds ressourcer, eksempelvis at kvinders ressourcer kan supplere mænds ressourcer inden for et område som velfærd (Pedersen 2002: 131-132).
3. Argumentet er, at kvinder og mænd har forskellige interesser at varetage. Her forudsættes det, at deltagelse har konsekvenser, da interesserne ikke er identiske for alle deltagere (Pedersen 2002: 132).

Med erfarings- og interesseargumentet vægtes således spørgsmålet om, hvad der gør køn forskellige i forhold til politisk deltagelse. Retfærdighedsargumentet eller det demokratiske argument er et udtryk for den betragtning, at i et demokrati skal muligheden for politisk deltagelse og indflydelse være lige for kvinder og mænd. Kvinder har formelt haft denne lige mulighed med mænd, siden kvinder fik valgret og valgbarhed, men spørgsmålet kan være, om de reelt har denne lige mulighed. Denne vurdering er et politisk spørgsmål og er op til de ligestillingspolitiske prioriteringer.

Set i en nutidig kontekst er det den demokratiske argumentation, der er bedst anvendeligt og mest relevant. Erfarings- og interesseargumenterne tenderer til at kategorisere kvinder i en fælles gruppe med enten fælles erfaringer eller fælles interesser. De slører forskelligheder kvinder i mellem, og falder således igennem i en tid, hvor der er fokus på forskelligheder og forskellige identiteter.

Den engelske demokratiforsker Anne Phillips mener, at demokratiet ikke kun skal sikre, at alle ideer repræsenteres, men også at de forskellige sociale grupper er direkte tilstede i de politiske forsamlinger. Phillips foreslår at anvende kvoter, som kan sikre kvinder og andre marginaliserede grupper politisk repræsentation. Kvinder og andre marginaliserede grupper vil gennem politisk tilstedeværelse kunne bidrage til at forny den politiske dagsorden. Ifølge Phillips bør der være en reel pluralisme i det politiske liv. Kvinder gør ifølge Phillips en forskel i politik. Med forslag om indførelse af kvoter for kvinder i forhold til politisk repræsentation er Phillips ikke ude på at kategorisere kvinder i én gruppe uden øje for kvinders forskellige politiske identiteter. I stedet mener hun, at kvoter kan være en konstruktiv måde at reducere den politiske eksklusion på, hvor 'kvinde' som kategori omfatter mange forskellige identiteter og ikke kun virker undertrykkende. (Phillips 1995; Fiig 2002; Christensen & Siim 2001: 20-24).

Dahlerup har også tidligere argumenteret for, at stereotypisering af kvinder reduceres i takt med, at kvinder bevæger sig fra en lille til en stor minoritet i politiske forsamlinger. Det vil også sige, at med flere kvinder i politiske forsamlinger, vil det ikke i samme grad være muligt at stereotypisere kvinder og betragte kvinder som én samlet gruppering i politik. Dahlerup argumenterer videre for, at bevægelsen fra lille til stor minoritet også betyder, at den politiske kultur bliver genstand for forandring (Dahlerup 1988)¹³.

---

13. Lena Wängnerud har i sin afhandling om kvinder i den svenske rigsdag bl.a. undersøgt, om køn/kvinder gør en forskel i politik, hvor konklusionen er, at køn har en klar effekt på politiken. Dels viser undersøgelsen, at kvinder og mænd har forskellige interesser i politik, hvor kvinder vægter andre områder end mænd, såsom omsorg, hvorimod mænd i højere grad prioriterer områder som økonomi og skat, og dels at kvinder i højere grad end mænd prioriterer ligestillingspolitik og den politiske kamp for kønnes lighed (Wängnerud 1998; Fiig 1999). Om de samme kønsforskelle gør sig gældende i Danmark kan pga. manglende undersøgelser ikke vurderes.

Phillips tankegang placerer sig inden for retfærdighedsargumentet eller det demokratiske argument, som lægger vægt på kvinders ret til at være til stede i politiske forsamlinger. En lignende tankegang finder man hos de norske kønsforskere Hege Skjeie og Mari Teigen, som argumenterer for kønsbalance. De understreger, at kravet om lige deltagelse ikke handler om kønsforskelle i erfaringer eller i, at kvinder og mænd bidrager med noget forskelligt. I stedet skal kravet om kønsbalance i politiske beslutningssammenhænge ses som en kollektiv retting, der bygger på en demokratisk norm, der foreskriver 'balance' i forhold til deltagelse i samfundsmæssige institutioner (Skjeie & Teigen, 2003). En sådan opfattelse korresponderer fint med den tidligere omtalte ligestillingspolitiske opfattelse, som fastholder et eksklusionsperspektiv. Samtidig hermed overskrider argumentet om kønsbalance den konkurrerende opfattelse om kvinders forskellighed, som har en tendens til at stereotypisere kvinder.

Opsamling og udblik til den nye strukturreform

I modsætning til amtskommunale valg og valg til Folketinget fortsætter tendensen med, at andelen af opstillede kvinder er højere end andelen af valgte kvinder til kommunalvalg. Imidlertid viser undersøgelser, at valgfase kun er af marginal betydning i forhold til kvinderepræsentationen i kommunalbestyrelser.

Underrepræsentation af kvinder i kommunalbestyrelser skal ifølge forskningen på området derfor først og fremmest begrundes i opstillingsfasen. Her peges der på, at problemet både kan ligge i kvinders svagere opstillingsvillighed og i partiforeningers indirekte diskrimination af kvinder, men hvad dette helt præcist handler om, er der ikke entydige svar på. Til gengæld tyder det på, at den politiske kultur omkring kønnes ligestilling har forholdsvis stor indflydelse på kvinderepræsentationen på lokalt niveau.

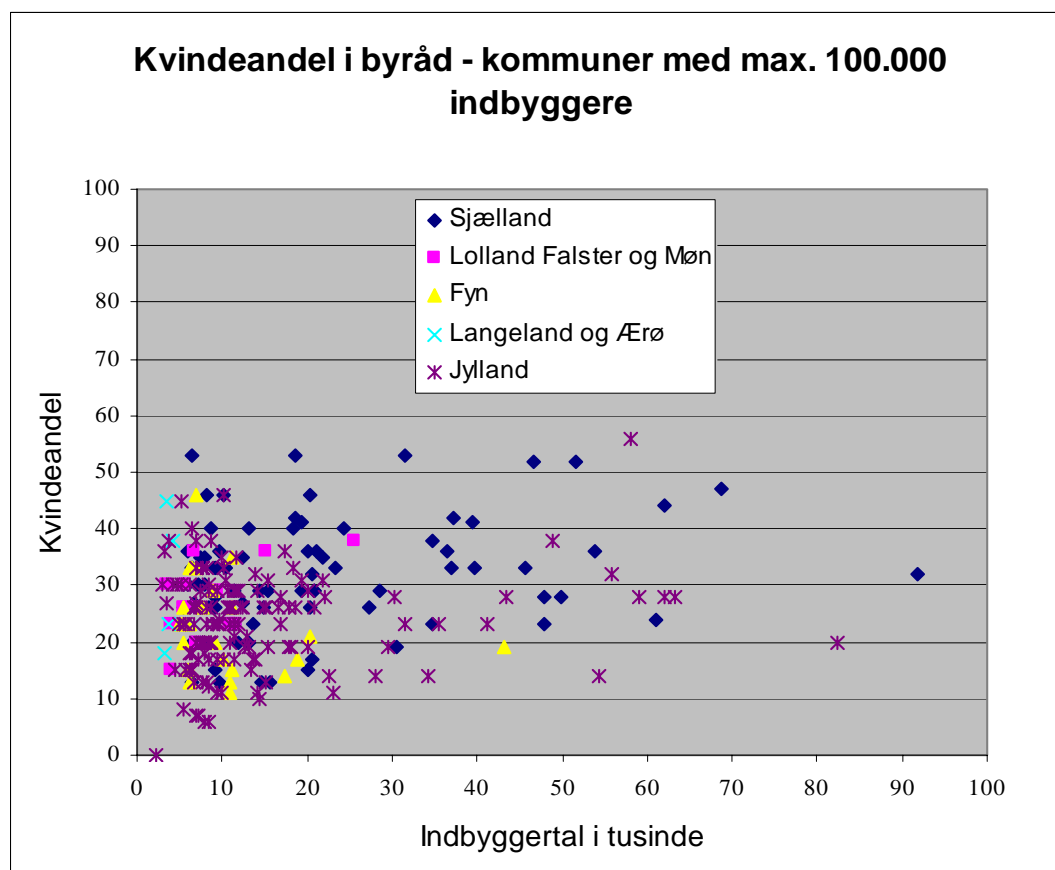
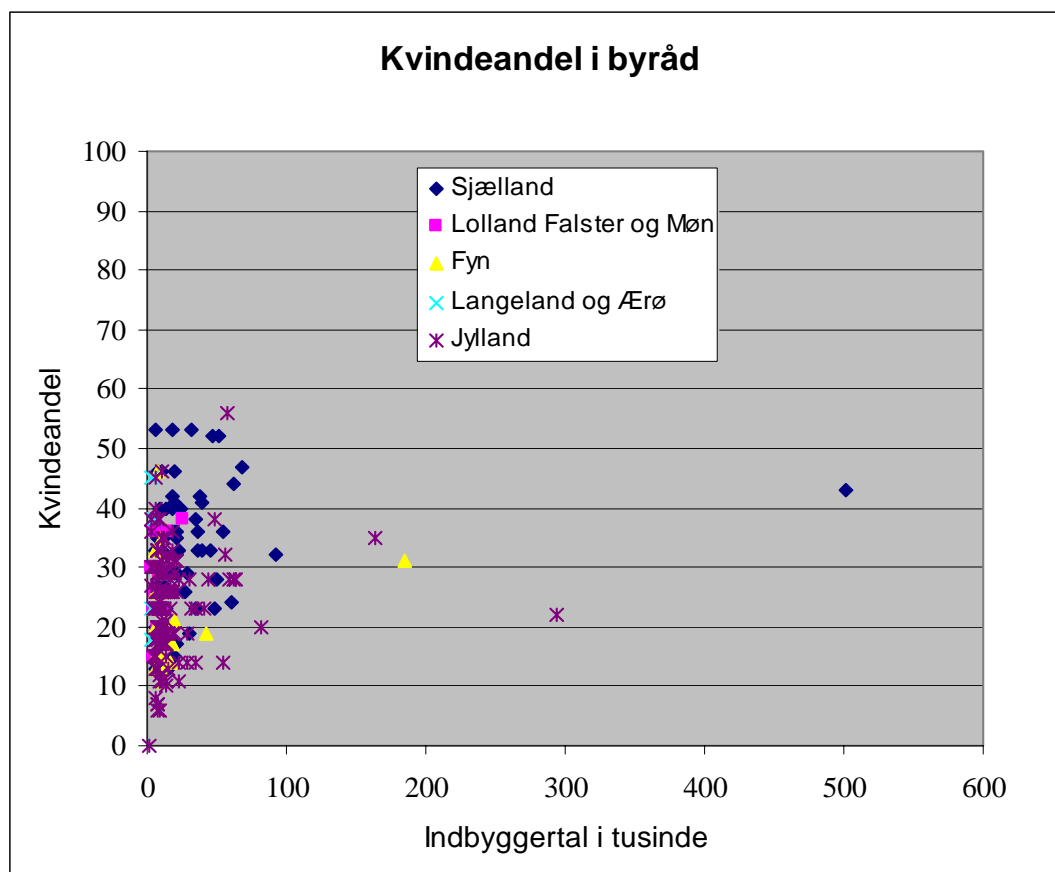
Når det gælder kvinderepræsentationen i kommunalbestyrelser viser der sig flere forskelle kommuner imellem. Dette vendes der tilbage til i del 2. Ud fra den foreliggende forskning på området, kan der ikke påvises nogen direkte sammenhæng mellem kommunestørrelser i for-

hold til kvindeandel i kommunalbestyrelser. Forskellige lokale kontekster og andre faktorer end kommunestørrelser spiller ind. Særligt ser det ud til, at der er store geografiske forskelle, især mellem hovedstadsområdet og det øvrige land. Urbanisering og erhvervsfrekvens vurderes at spille ind i forhold til kvinderepræsentationen. Hertil kommer den tidligere omtalte politiske kultur omkring kønnenes ligestilling lokalt og dennes indflydelse på kvinderepræsentationen, som påvist i en norsk undersøgelse. I en dansk sammenhæng mangler der systematiske undersøgelser på dette område, men foreløbige undersøgelser på dansk lokalt niveau foretaget af Drude Dahlerup tyder på, at en styrket opmærksomhed omkring kønnenes ligestilling er væsentlig for at undgå yderligere fald i kvinderepræsentationen.

Med en fortsat stereotypisering af kønnene i forhold til politisk deltagelse og fravær af eksklusionsopfattelsen på det lokale niveau vil en fortsat stigning i kvinderepræsentationen hæmmes. Hvis det vurderes, at der i forbindelse med gennemførelse af strukturreformen skal gøres tiltag og lægges strategier for at øge kvinderepræsentationen i kommunalbestyrelser, synes det at gælde om at arbejde på, at den politiske kultur (og ikke kun partipolitiske) i lokalområderne bliver orienteret mod kønnenes ligestilling, at der skabes en debat og sættes fokus på problemet. Kan spørgsmålet om kønnenes ligestilling i politik på en eller anden måde forankres i de forskellige typer af lokalsamfund, synes de umiddelbare potentialer i den danske politiske kultur også bedre at kunne udnyttes, nemlig: evnen til at koble debatter om kønspolitik "fra neden" med politiske initiativer "fra oven" (jf. Christensen & Siim 2001: 240-241). Det er vigtigt at være forsigtig med argumenter om kvinder pga. faren for stereotypisering. I stedet bør man fastholde det demokratiske argument, den ligestillingspolitiske opfattelse, hvor argumentet er, at kvinder og mænd skal have reelt lige muligheder i forhold til politisk deltagelse og tilstedeværelse. Det er et krav om kønsbalance i forhold til politisk deltagelse. Inden for denne argumentation eksisterer der heller ikke et mætningspunkt, hvor man stiller sig tilfreds med en lav kvinderepræsentation uden yderligere debat.

Del 2: Små og store kommuner

Kommunelandskabet i forhold til kvinderepræsentationen

Inden nærværende undersøgelse af udviklingen i små og store kommuner følger her nogle overordnede betragtninger over det nuværende kommunelandskab i forhold til kvinderepræsentationen.

77% af de danske kommuner har under 30.000 indbyggere. Ifølge figurerne¹⁴ ovenfor ser det ud som om, at de fleste kommuner med størst kvinderepræsentation ligger på Sjælland. Det gælder tilsyneladende både store og relativt små kommuner. De fleste af disse større kommuner er placeret i hovedstadsområdet. Et generelt billede er også, at kvindeandelen i kommunalbestyrelser varierer for de små kommuner helt fra 0% til over 50%, og for de større kommuner er der også store variationer i kvindeandelen i kommunalbestyrelserne fra knapt 15% til over 50%. Her tegnes således ikke et entydigt billede af, at jo flere indbyggere, der er i en kommune, jo højere kvindeandel er der i kommunalbestyrelsen. Dersom det havde været tilfældet, skulle kvindeandelen som funktion af indbyggertallet have vist en stigende tendens - markeret en opadgående linje mod højre. Hvis kommunerne fra hovedstadsområdet ikke indgår i sammenhængen, er tendensen endnu svagere, end det fremgår af figurerne. Umiddelbart ser det således ikke ud til, at der er en entydig sammenhæng mellem kvindeandel og kommunernes indbyggertal, som Ulrik Kjær også konkluderede.

Beskrivelsen understøttes af beregninger, hvor kvindeandelen vægtes med indbyggertal sammenlignes med det simple gennemsnit af kommunalbestyrelsernes kvindeandel. Hvis kvindeandelen vægtes med indbyggertal er højere end den simple gennemsnitsberegning af kvindeandelen, tyder det på, at der er sammenhæng mellem kommunestørrelse i indbyggertal og kvindeandel i kommunalbestyrelser. Den vægtede gennemsnitlige kvindeandel for samtlige kommuner er 29,6% og den simple gennemsnitlige kvindeandel er på 26,3%, hvilket umiddelbart tyder på en mindre tendens til, at jo flere indbyggere i en kommune, jo højere er kvindeandelen i kommunalbestyrelsen. Hovedstadsområdet¹⁵ udgør imidlertid et særtilfælde både i forhold til høj kvindeandel i kommunalbestyrelser og til store kommunestørrelser. Hvis hovedstadsområdet derfor ikke indgår i den totale beregning er kvin-

-
14. Bornholms regionskommune indgår ikke i beregningerne over kvinderepræsentationen i de danske kommuner.
  15. Hovedstadsområdet defineres her som Københavns kommune, Frederiksberg kommune, kommuner i Københavns Amt og kommuner i Frederiksborg Amt.

deandelen vægtet med indbyggertal 25,8% og den simple gennemsnitlige kvindeandel 24,8%. Her er tale om en noget mindre forskel mellem værdierne end ved beregningerne, hvor hovedstadsområdet var inkluderet. Dette betyder, at for kommunerne uden for hovedstadsområdet er tendensen meget svag, og det er vanskeligt ud fra beregningerne entydigt at sige, at større kommuner betyder højere kvindeandel i kommunalbestyrelserne. Differencen mellem kvindeandelen vægtet på indbyggertal og den gennemsnitlige kvindeandel er simpelthen for lille.

Kommunalbestyrelser med en kvindeandel på 15% eller derunder (minimumkommuner) findes i alle regionerne undtagen på Langeland og Ærø, men der er først og fremmest tale om små landkommuner i Jylland. Imidlertid er der også enkelte af de større jyske bykommuner - Silkeborg og Frederikshavn - med en meget lav kvindeandel på 14%. Kommunalbestyrelser med kvindeandel på 40% eller derover (maksimumkommuner) findes først og fremmest på Sjælland, og det i små som store kommuner, men særligt i de allerstørste. Også Fyn, Jylland, Langeland og Ærø har maksimumkommuner, men samlet tegner de sig kun for 6 kommuner mod Sjællands 19 kommuner. De fleste af disse sjællandske kommuner er placeret i hovedstadsområdet. Bemærkelsesværdigt er det, at de 5 ud af de 6 maksimumkommuner uden for Sjælland er mindre kommuner. Den største kommune af disse har et indbyggertal på 10.053, resten er kommuner med indbyggertal under 7.000. Her er det således de små kommuner, som har maksimum i kvindeandelen i kommunalbestyrelser. Indtrykket er, at der er mange variationer, når det gælder forholdet mellem kommunestørrelser i indbyggertal og kvindeandel i kommunalbestyrelser. Dog er der en overvægt af kommunalbestyrelser med maksimum kvindeandel på Sjælland, og en overvægt af minimumkommuner i Jylland.

Overordnet er der således ikke en udpræget tendens til, at jo større kommuner, jo større kvindeandel i kommunalbestyrelserne. Der er store geografiske variationer, hvor Sjælland, særligt hovedstadsområdet, skiller sig ud fra de øvrige regioner med en gennemsnitlig højere kvindeandel i kommunalbestyrelserne.

Sammenligning af små og store kommuner

Aftalen om strukturreform fra juni 2004 indebærer større kommunale enheder, herunder sammenlægning af kommuner, hvor det tilstræbes, at indbyggertallet for en kommune bliver minimum 30.000¹⁶. For kommuner med indbyggertal under ca. 20.000, som ikke ønsker kommunesammenlægninger, der kan bringe indbyggertallet op på ca. 20.000, opstilles indgåelse af forpligtende samarbejde med en eller flere kommuner som alternativ (Aftale om strukturreform, juni 2004: 10).

I denne rapport's del 2 vil udgangspunktet være de konkrete ændringer i kommunestørrelser, som strukturreformen lægger op til, hvor hensigten om kommunestørrelser på minimum 30.000 vil være det primære omdrejningspunkt. Der tages udgangspunkt i det nuværende kommunekort, hvor udviklingen siden kommunalreformen i 1970 i kvinderepræsentationen i udvalgte kommuner med mindre end 30.000 indbyggere sammenlignes med udviklingen i større kommuner med mere end 30.000 indbyggere.

Undersøgelsesfelt

Ved udvælgelse af kommuner er det forholdet mellem den nuværende kvinderepræsentation og kommunestørrelse, dvs. resultater fra kommunalvalget i 2001, der tages udgangspunkt i. Herefter undersøges udviklingen i kvinderepræsentationen i de enkelte kommuner tilbage til 1966. På denne måde undersøges det, om den nutidige kvinderepræsentation er karakteristisk for den enkelte kommune, og om der er betydelige ændringer i perioden. Ændringer er brud i den enkelte kommunes historie om udviklingen i kvinderepræsentationen og kan fortælle noget om, at forholdene ikke altid har været, som de er, og at noget må være hændt. Når undersøgelsen går tilbage til 1966, er det for at få udviklingen fra før og efter gennemførelsen af kommunalreformen i 1970 med. På landsplan skete der en lille stigning i kvinderepræsentationen i kommunalbestyrelser ved valget i 1970, men her kan der også være variationer de enkelte kommuner imellem. Betragtning-

---

16. Amterne nedlægges og erstattes af 5 regioner.

gen kan være interessant set i forhold til den nye strukturreform, som også vil betyde kommunesammenlægninger, ligesom kommunalreformen i 1970. Herefter undersøges følgende:

1. Forholdet mellem andel af opstillede og andel af valgte kvinder vurderes, eftersom den generelle tendens er, at andelen af opstillede er større end andelen af valgte kvinder til kommunalbestyrelser. Her kan der være variationer de enkelte kommuner imellem, som også kan give et indtryk af udviklingen i den enkelte kommune.
2. Eventuelle markante ændringer i kvinderepræsentationen i den enkelte kommune bliver genstand for en undersøgelse af partimæssig sammensætning for kvinderepræsentationen i kommunalbestyrelserne. Herved bliver det muligt at følge om eventuelle forskydninger i den partimæssige sammensætning af kommunalbestyrelser kan forklare eventuelle forandringer i kvinderepræsentationen, og det bliver muligt at følge, om kvinder repræsenterer særlige partier. For alle udvalgte kommuner findes der i appendiks skemaer over den partimæssige sammensætning af kommunalbestyrelsesmedlemmer tilbage til 1981, hvor antallet af kvinder fremgår. Valget i 1981 som starttidspunkt kan dels begrundes pragmatisk i forhold til at indhente elektroniske oplysninger, men skal også begrundes i, at det her særligt er valgene i den sidste halvdel af perioden, der har interesse.
3. Til hver af de enkelte udvalgte kommuner følger også en vurdering af ligestillingspolitikken mere generelt med særligt fokus på, om der har været eller er oprettet ligestillingsudvalg. Dette for at få en lille fornemmelse af, om der lokalt er opmærksomhed på kønnenes ligestilling. Oplysningerne indhentes dels fra kommunernes ligestillingsredegørelser og fra den før omtalte benchmarkundersøgelse samt fra forskningen. Der kan imidlertid være problemer med at indhente oplysninger om alle kommuner.
4. Eventuelle andre oplysninger og forklaringer fra særligt indhentet empiri, som kan supplere det øvrige materiale, inddrages.

Udvælgelse af kommuner

Et væsentligt kriterium for udvælgelse af kommuner til nærmere undersøgelse er sikring af en vis geografisk spredning. Herudover er et kriterium, at der udvælges ca. 4 kommuner med indbyggertal over 30.000 og 4 kommuner med færre indbyggere end 30.000. Der udvælges forskellige kommunestørrelser inden for hver af disse to kategorier af kommuner, således at der også fremstår en vis spredning af kommunestørrelser. For at sikre variation og bredde i materialet udvælges nogle kommuner, fordi de enten har en lav eller en høj kvinderepræsentation, andre fordi de har en kvinderepræsentation, der svarer til den gennemsnitlige kvinderepræsentation inden for den enkelte kommunestørrelse. Af disse sidste kommunetyper vælges minimum to kommuner med indbyggertal over 30.000 og mindst to med indbyggertal under 30.000 indbyggere.

Der udvælges ingen kommuner i hovedstadsområdet, da kvinderepræsentationen i hovedstadsområdet altid har været højere end i øvrige områder. Der er tale om, at der gør sig en særlig effekt gældende for hovedstadsområdet, som ville kræve yderligere studier for at sammenligne med kommuner i de øvrige områder. I undersøgelsen indgår der både landkommuner og bykommuner, men yderligere kriterier i forhold til at sikre forskellige kommunetyper er undersøgelsen vurderet at være for lille til.

Det skal understreges, at de udvalgte kommuner ikke er repræsentative for hele landet, men de er udvalgt med henblik på at kunne være med til at nuancere forståelsen af forskellige lokale kontekster i forhold til kvinderepræsentation og at sætte fokus på forskellige processer lokalt.

Rammerne sætter sine begrænsninger for undersøgelsens omfang. Af materiale vil der først og fremmest anvendes statistisk materiale, som i forvejen er tilgængeligt. Herudover er det begrænset, hvad der har kunnet indhentes af oplysninger, dels pga. tidsrammen for udarbejdelse af rapporten, men også fordi materiale, som kunne belyse yderligere, ikke er lettilgængeligt og velordnet i arkiver, eller fordi sådan materiale ganske enkelt ikke findes for den enkelte kommune. En nærme-

re undersøgelse, indhentning og fremskaffelse af materiale ville kræve et større forskningsprojekt. For enkelte kommuner i denne undersøgelse er der suppleret med avismateriale og korte telefoninterviews med byrådspolitikere.

Kommunestørrelser opdeles i denne undersøgelse i samme fem referencegrupper, som anvendes på www.ligestillingidanmark.dk. Begrundelsen for at benytte samme fem referencegrupper er dels, at det herved bliver muligt for læseren selv at gå ind på hjemmesiden og orientere sig om ligestillingspolitiske forhold i de enkelte kommuner¹⁷. Begrundelsen er også, at nærværende undersøgelse herved kan supplere benchmarkundersøgelsen i forhold til oplysninger om kønnenes politiske ligestilling i kommunalbestyrelser. Til rapportens undersøgelse er foretaget yderligere beregninger, som ikke er med i benchmarkundersøgelsen¹⁸. Endelig anvendes de samme referencegrupper, fordi benchmarkundersøgelsen har været et godt udgangspunkt for den første udvælgelse af kommuner. Referencegrupperne ser ud som følgende:

Referencegruppe 5): kommuner over 50.000 indbyggere.

Referencegruppe 4): kommuner med 25.000-49.999 indbyggere.

Referencegruppe 3): kommuner med 15.000-24.999 indbyggere.

Referencegruppe 2): kommuner med 7.500-14.999 indbyggere.

Referencegruppe 1): kommuner med 0-7.499 indbyggere.

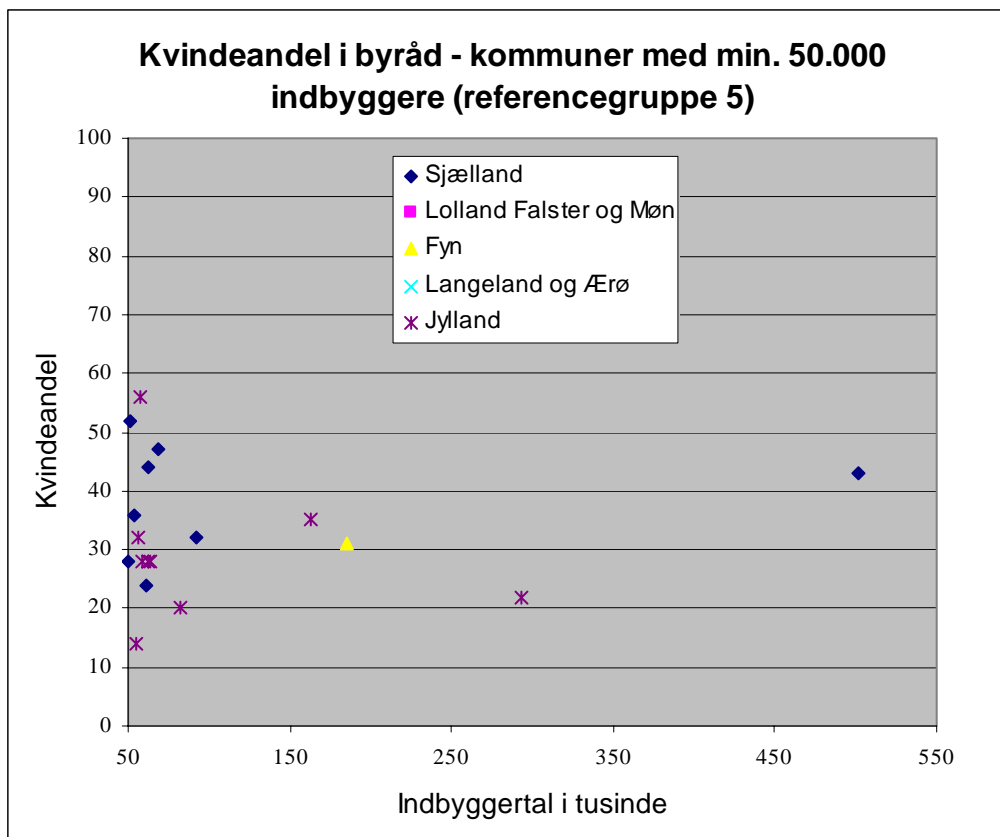
17. www.ligestillingidanmark.dk er en hjemmeside, som viser resultaterne af en benchmarkundersøgelse foretaget af Ligestillingsafdelingen om kommunernes ligestillingspolitiske forhold. Her er det muligt at søge yderligere oplysninger ved at klikke sig ind på de enkelte kommuner på et Danmarkskort, hvor hver enkelt kommune har en farve, der afhænger af den enkelte score på ligestilling inden for forskellige områder.

18. Disse beregninger kan rekvireres hos FREIA, Aalborg Universitet.

Udvalgte kommuner i de forskellige referencegrupper

Kommuner med indbyggertal over 30.000

Referencegruppe 5): Kommuner med indbyggertal over 50.000 indbyggere

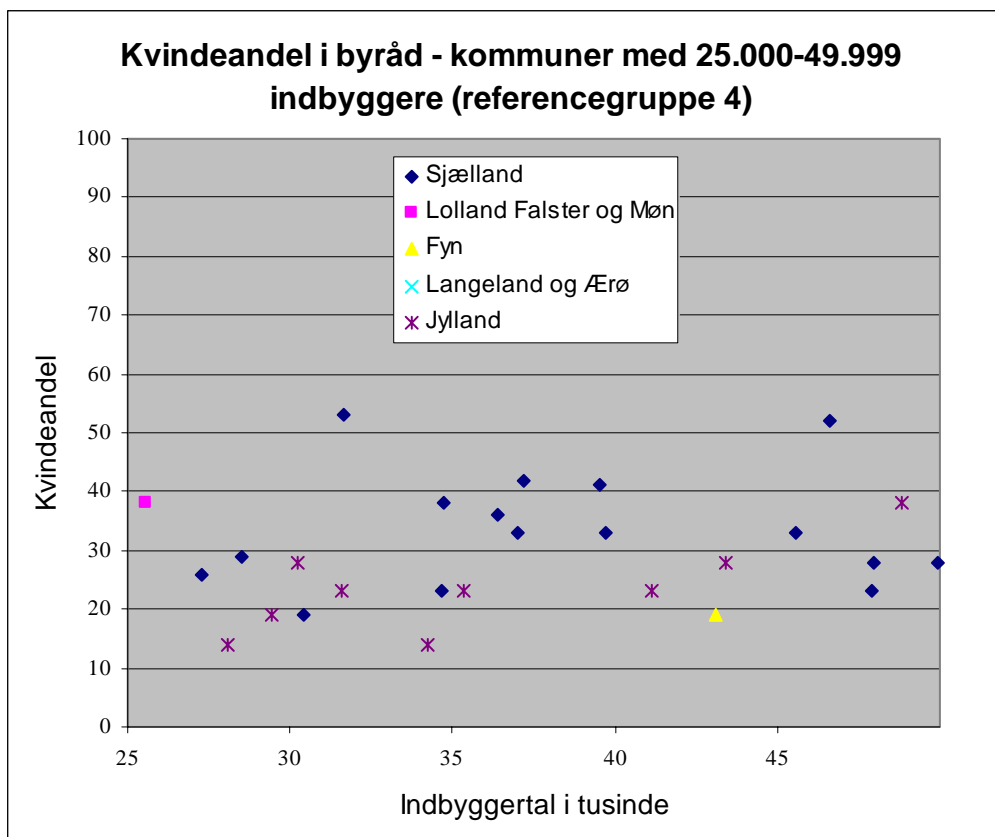

Der er kun 17 kommuner i alt under referencegruppe 5, hvoraf de syv er placeret på Sjælland, en på Fyn og resten i Jylland. Den gennemsnitlige kvindeandel for denne gruppe er 34%, men store forskelle viser sig her mellem Sjælland og Jylland. Den gennemsnitlige kvindeandel for de sjællandske kommuner er 40%, for jyske kommuner 29%. En begrundelse herfor skal bl.a. søges i, at flere af de sjællandske kommuner er i hovedstadsområdet. Den laveste kvindeandel i denne gruppe er i Silkeborg kommunalbestyrelse med 14%, den højeste i Horsens med 56%, som også er landets højeste.

De tre største udvalgte kommuner **Horsens, Odense og Århus** repræsenterer tre forskellige størrelser inden for referencegruppe 5 (indbyg-

gertal: 58.061, 185.206, 293.510). Baggrunden for udvælgelsen er først og fremmest ovennævnte benchmarkundersøgelse, hvor “det springer i øjnene”, at Århus som landets næststørste kommune og som største kommune i Jylland har en meget lav kvinderepræsentation. Århus lever så at sige ikke op til forventningen om, at større kommunale enheder også betyder større kvinderepræsentation. Horsens “springer i øjnene” som kommunen med landets største kvinderepræsentation, og overrasker således – både set i forhold til den større jyske kommune Århus, men også i forhold til, at det ellers er i hovedstadsområdet, at kvinderepræsentationen er den højeste inden for denne referencegruppe. Odense er valgt ud som et eksempel på en kommune, hvor kvinderepræsentationen (næsten) er på niveau med gennemsnittet inden for referencegruppe 5 og dermed ikke fremstår som den store overraskelse, og som samtidig er den tredjestørste kommune, som kunne have en forventet “metropol-effekt” på Fyn som Århus i Jylland og hovedstadsområdet på Sjælland. Herved er der også sikret en vis geografisk spredning.

Referencegruppe 4): Kommuner med 25.000-49.999 indbyggere

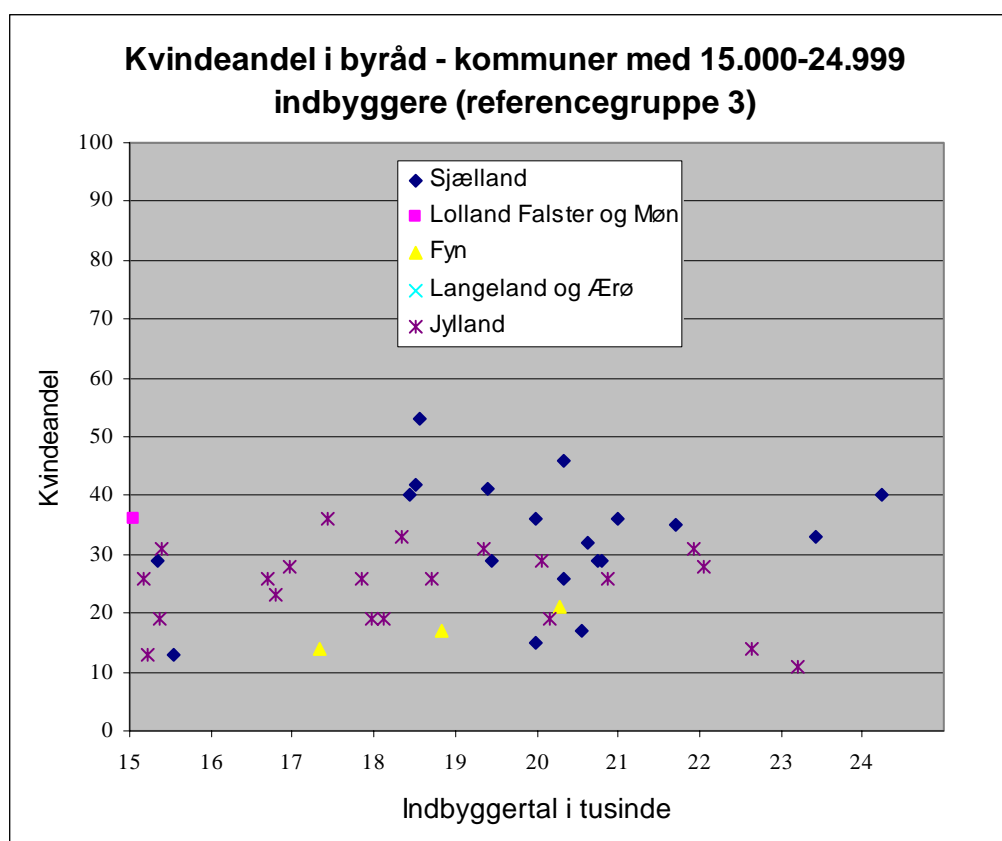

I denne referencegruppe vælges kommuner, som placerer sig i midten af gruppen i forhold til indbyggertal og dermed over 30.000 indbyggere. Hermed sikres også en spredning i kommunestørrelser i det samlede hele. Den gennemsnitlige kvindeandel i kommuner i denne gruppe er 30%, men også i referencegruppe 4 er der store regionale forskelle i kvindeandelen. Den gennemsnitlige kvindeandel i sjællandske kommuner er i denne referencegruppe 34%, hvor den i jyske kommuner er 23%. Sjællandske kommuner inklusive kommuner i hovedstadsområdet er dominerende i denne kommunestørrelse, hvor der er forholdsvis få jyske kommuner og kun en enkelt kommune på Fyn og en på Falster. Derfor er udgangspunktet også at vælge en gennemsnitlig sjællandsk kommune i forhold til kvindeandel i kommunalbestyrelsen. På denne måde kommer der også en sjællandsk kommune med i undersøgelsen af kommuner over 30.000 indbyggere. Her vælges **Slagelse** kommune, som har et indbyggertal på 37.021 og en kvindeandel i kommunalbestyrelsen på 33%. Imidlertid vælges også en gennemsnitlig jysk kommune pga. de store regionale forskelle i den gennemsnitlige kvindeandel i kommunalbestyrelserne. Begrundelsen er også, at

det ikke er muligt at finde en kommune, der nærmer sig den gennemsnitlige kvindeandel for hele landet, som samtidig sikrer en geografisk spredning i den samlede undersøgelse. Her vælges **Hjørring**, der har et indbyggertal på 35.372 og en kvindeandel på 23% i kommunalbestyrelsen. Alt i alt bliver der således udvalgt 5 kommuner med indbyggertal over 30.000. Også i referencegruppe 4 er der en stor spredning mellem kommunalbestyrelser med den laveste og den højeste kvindeandel. Den laveste kvindeandel har kommunalbestyrelserne i de jyske byer Skive og Frederikshavn med 14% , og den højeste er i Søllerød i hovedstadsområdet med 53%.

Kommuner med indbyggertal under 30.000

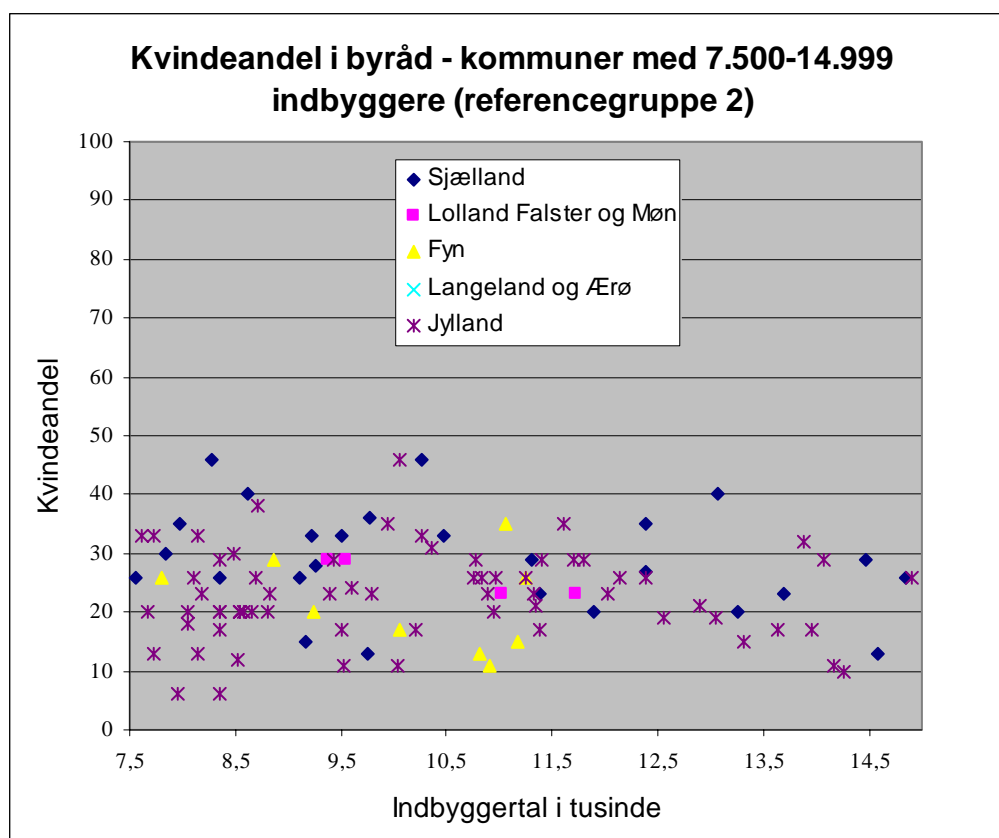
Referencegruppe 3): Kommuner med 15.000-24.999 indbyggere

Både sjællandske og jyske kommuner dominerer i denne referencegruppe, men også få kommuner på Fyn og en enkelt på Lolland er i denne gruppe. Den gennemsnitlige kvindeandel for kommunalbestyrelserne i denne gruppe er 28%, hvor spredningen mellem regionerne

er forholds stor. Kvindeandelen i sjællandske kommuner er atter den højeste på 33%, mens den på Fyn kun er 17%. I Jylland er den gennemsnitlige kvindeandel i denne referencegruppe 24%. Her vælges **Aabenraa** kommune med et indbyggertal på 22.041 og med en kvindeandel i kommunalbestyrelsen på 29%. Den vælges som en typisk kommune i forhold til gennemsnittet i kvindeandelen på landsplan i denne gruppe. Samtidig er den ikke en helt typisk jysk kommune, da den ligger over den gennemsnitlige kvindeandel for jyske kommunalbestyrelser, og den adskiller sig også fra en typisk sjællandsk kommune med sin lavere kvindeandel. Til gengæld sikres den geografiske spredning for den samlede undersøgelse. Også spredningen mellem kommunen med den laveste og den højeste kvindeandel i kommunalbestyrelsen er stor. Ikast har den laveste kvindeandel på 14% og Værløse har den højeste på 53%.

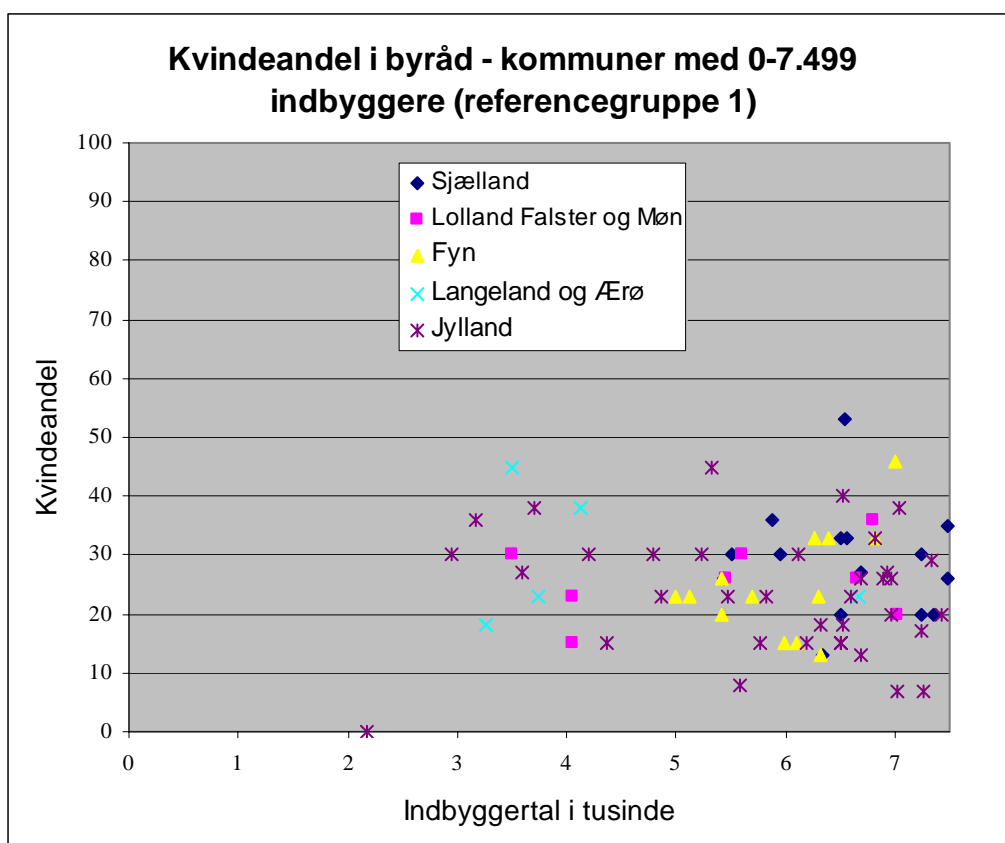
Referencegruppe 2): Kommuner med 7.500-14.999

Der er mange kommuner i referencegruppe 2, både på Sjælland, Lolland-Falster, Fyn og særligt i Jylland. Den gennemsnitlige kvindeandel i kommunalbestyrelser i denne gruppe er 24%, men der er ikke

længere de store forskelle regionerne imellem, dog er gennemsnittet for kvindeandelen i sjællandske kommunalbestyrelser fortsat højest. Her udvælges **Maribo** som en gennemsnitskommune taget gruppens gennemsnitlige kvindeandel i kommunalbestyrelser i betragtning. Maribo har et indbyggertal på 11.028 og en kvindeandel i kommunalbestyrelsen på 23%. Spredningen mellem kommunalbestyrelsen med den laveste og med den højeste kvindeandel er også stor i denne gruppe. De to jyske kommuner Spøttrup og Mariager har den laveste kvindeandel på 6%, mens der er tre kommuner med den højeste kvindeandel på 46%, Vallø og Suså på Sjælland samt Gedved i Jylland.

Referencegruppe 1): Kommuner med 0-7.499 indbyggere

De regionale forskelle i kvinderepræsentationen udlignes yderligere i denne referencegruppe. I denne gruppe dominerer de jyske kommuner og kommunerne på øerne, undtaget er her Sjælland, der dog også har forholdsvis mange kommuner i denne gruppe. Den gennemsnitlige kvindeandel i kommunalbestyrelser er i denne gruppe 25%. Her vælges imidlertid to “atypiske” kommuner. Ligesom Århus pga. størrelse og bymæssighed havde en uventet lav kvindeandel i kommunalbesty-

relsen, udvælges **Holmsland** som en lille vestjysk landkommune med indbyggertal på 5.317 og med en uventet og forholdsvis høj kvindeandel på 46%. Ligesom Horsens kommune var selvskrevet til udvælgelse, fordi den havde den højeste kvindeandel i kommunalbestyrelsen, er **Læsø** kommune også selvskrevet, da den er den eneste kommune i landet, der udelukkende har mænd i kommunalbestyrelsen. Indbyggertallet i Læsø kommune er 2.177.

Også i denne gruppe er spredningen mellem kommunen med den laveste kvindeandel i kommunalbestyrelsen og kommunen med den højeste stor. Som nævnt har Læsø en kvindeandel i kommunalbestyrelsen på 0%. Svinninge kommunalbestyrelse har den højeste kvindeandel i denne gruppe på 53%.

Undersøgelse af kommuner med indbyggertal over 30.000

Århus kommune

Århus – Kommunalvalg i perioden 1966 – 2001						
År	Opstillede		Valgte		Opstillede - kvindeandel i %	Valgte – kvindeandel i %
	I alt	Kvinder	I alt	Kvinder		
1966	97	20	21	4	21	19
1970	202	39	31	4	19	13
1974	222	49	31	6	22	19
1978	243	58	31	8	24	26
1981	257	90	31	11	35	35
1985	344	123	31	11	36	35
1989	227	82	31	10	36	32
1993	269	87	31	12	32	39
1997	245	76	31	13	31	42
2001	233	74	31	7	32	23

Kilde: www.statistikbanken.dk

Århus har som storkommune og landets næststørste kommune en forbausende lav kvindeandel i kommunalbestyrelsen på kun 23%. Betragtes udviklingen i kvindeandelen viser det sig, at det er den laveste kvindeandel i over tyve år. Kvindeandelen har udover et mindre fald i 1970 og i 1989 været støt stigende, har været ganske høj gennem perioden og toppede ved valget i 1997 med 42%. Der er således sket et betragteligt fald i kvindeandelen ved valget i 2001. Modsat tendensen på landsplan har der igennem hele perioden været en større andel af valgte kvinder end af opstillede kvinder, bortset fra valget i 2001.

Hvad skete der ved valget i 2001? Venstre overtog borgmesterposten, der ellers havde tilhørt Socialdemokratiet, og Venstreborgmesteren blev en ung kvinde. Trods Venstres fremgang på 4 mandater i forhold til valget i 1997, steg antallet af kvindelige kandidater kun med en, således at den nye Venstregruppe med 11 mandater i 2001 har 8 mænd og 3 kvinder. Akkurat samme mandattal fik Socialdemokratiet med akkurat samme kønsfordeling, men for Socialdemokratiet var dette en tilbagegang på 2 mandater i alt og en tilbagegang på 3 kvindelige kandidater (dvs. at der blev valgt en mand mere ind end ved det tidligere valg). Konservative og SF mistede hvert et kvindeligt mandat og DF mistede to kvindelige mandater. Generelt var det et dårligt valgår for partierne i forhold til kvinderepræsentationen. Set over en længere pe-

riode har der været flest kvinder fra Socialdemokratiet, men kvindeandelen har generelt været højst i SF. Valget betød, at Socialdemokratiet ikke længere er det eneste parti med flest kvinder i kommunalbestyrelsen, men også at kvindeandelen trods fald fortsat er højest i SF med 33%. Med borgmestershiftet i 2001 fulgte således ikke en fortsat fremgang i kvinderepræsentationen. Partier, der tidligere mønstrede kvinder i kommunalbestyrelsen, blev svækket, og det borgerlige styre fik for få kvinder ind til kunne fastholde kvinderepræsentationen i kommunalbestyrelsen. Med så stort et fald i kvinderepræsentationen kunne det måske forventes, at det skabte særlig opmærksomhed. Et kig i Århus Stiftstidende i den forløbne måned efter valget i 2001 viser imidlertid ikke tegn på, at det har optaget sindene i Århus lige efter valget. Dette tyder på et fravær af eksklusionsdiskursen efter valget i 2001.

Ligestillingspolitikken mere generelt i Århus kommune har traditionelt været høj sammenlignet med mange andre kommuner. Århus og Horsens kommuner var de to første kommuner i landet, der oprettede ligestillingsudvalg. Det var i 1988 (Dahlerup 2003: 83). Ligestillingsudvalget eksisterer stadig.

På www.ligestillingidanmark.dk vises et kort over det samlede resultat af de enkelte kommuners arbejde med ligestilling ud fra benchmarkundersøgelsen i 2003. Det samlede resultat er opgjort på områderne 1) Ligestillingspolitik, 2) Indhold og initiativer, 3) Ledelse og 4) Kommunalbestyrelse. Hvert område tæller lige meget. Her har Århus en samlet score på 49 points ud af 100 mulige. Til sammenligning har kommunerne i referencegruppe 5 gennemsnitligt 52 points. Alle kommuner har gennemsnitligt scoret 37 points. Inden for referencegruppe 5 ligger Århus således i den lave ende i forhold til gennemsnittet, men højere end landsgennemsnittet.

Odense kommune

Odense – Kommunalvalg i perioden 1966 – 2001						
År	Opstillede		Valgte		Opstillede – kvindeandel i %	Valgte – kvindeandel i %
	I alt	Kvinder	I alt	Kvinder		
1966	113	23	25	4	20	16
1970	170	32	29	5	19	17
1974	219	52	29	4	24	14
1978	241	63	29	8	26	28
1981	220	65	29	9	30	31
1985	272	84	29	7	31	24
1989	219	78	29	9	36	31
1993	212	74	29	10	35	34
1997	184	57	29	5	31	17
2001	153	37	29	9	24	31

Kilde: www.statistikbanken.dk

Med en kvindeandel i kommunalbestyrelsen på 31% repræsenterer en gennemsnitlig kommune i referencegruppe 5. Betragtes udviklingen i kvindeandelen i Odense kommunalbestyrelse startede den med en lille stigning i 1970, men faldt atter i 1974 for derefter at stige ganske markant. I 1985 var der atter fald for derefter atter at stige og i 1993 toppe med 34%. Så skete der atter et fald i 1997, et ganske markant fald til 17%, og så steg kvindeandelen atter i 2001, også en markant stigning til 31%. Udviklingen er således kendetegnet ved markante udsving. Gennem hele perioden har der bortset fra valget i 2001 været flere opstillede kvinder end valgte kvinder. Her ses således en helt anden udvikling i kvinderepræsentationen end i Århus, der markeres ved det omvendte forhold ved valget i 2001.

Generelt tegner der sig et broget billede, når udviklingen i den partimæssige sammensætning af kvinderepræsentationen betragtes. Her er ikke så tydelig en højre-venstre deling som i Århus. Ved faldet i kvindeandelen i 1997 mistede både Socialdemokratiet, Konservative og SF kvindelige mandater, men fik atter valgt flere kvinder ind ved valget i 2001. Venstre har i denne tumultede periode beholdt sin kvindeandel.

Ifølge kommunernes ligestillingsredegørelser fik Odense kommune først et ligestillingsudvalg lige inden årtusindskiftet. I forhold til den samlede score i benchmarkundersøgelsen i 2003 ligger Odense kommune med 55 points over gennemsnittet i samme referencegruppe.

Horsens kommune

Horsens – Kommunalvalg i perioden 1966 – 2001						
År	Opstillede		Valgte		Opstillede - kvindeandel i %	Valgte – kvindeandel i %
	I alt	Kvinder	I alt	Kvinder		
1966	92	24	25	6	26	24
1970	107	22	25	6	21	24
1974	156	30	25	4	19	16
1978	147	33	25	4	22	16
1981	158	54	25	8	34	32
1985	124	46	25	8	37	32
1989	100	41	25	8	41	32
1993	101	40	25	10	40	40
1997	100	36	25	10	36	40
2001	89	33	25	14	37	56

Kilde: www.statistikbanken.dk

Horsens kommune er som nævnt valgt, fordi den med 56% har landets højeste kvindeandel i kommunalbestyrelsen. Herudover er der kun fem andre kommuner i landet, som har en kvindeandel højere end 50%, hvoraf de fire er beliggende i hovedstadsområdet, en enkelt uden for hovedstadsområdet på Sjælland. Bortset fra et fald i kvindeandelen i 1974, med efterfølgende markant stigning i 1981, har udviklingen i kvinderepræsentationen steget jævnt til at toppe i 2001 med 56%. Andelen af opstillede kvinder har gennem det meste af perioden været højere end andelen af valgte kvinder, men siden 1993 har det omvendte forhold gjort sig gældende.

Igennem hele perioden har der siddet flest socialdemokratiske kvinder. Venstres kvindeandel har svinget meget igennem perioden. Det generelle billede er også, at både Konservative og SF hver har haft en kvinde i kommunalbestyrelsen trods udsving i kommunalbestyrelsesmedlemmer. Ved den markante stigning i 2001 fik SF atter et mandat og Venstre havde en fremgang på 3 kvindelige mandater. I dag sidder der 8 socialdemokratiske kvinder ud af et samlet antal socialdemokratiske pladser på 12, hvilket må siges at være en ganske høj kvindeandel.

Det viser sig også, at ligestillingspolitikken generelt har været fremtrædende i Horsens Kommune. Som nævnt var Horsens med Århus de

første kommuner, som fik oprettet ligestillingsudvalg. Horsens kommune har en samlet score på 51 points i benchmarkundersøgelsen.

I et kort telefoninterview med et kvindeligt socialdemokratisk byrådsmedlem i Horsens bliver det fortalt, at ligestilling er et emne, de har meget fokus på i kommunen. I byrådet gør de meget ud af at holde borgermøder om forskellige emner, hvor de også har holdt et velbesøgt møde om kvinder i politik. Dette var et tiltag for at bedre kvinderepræsentationen eller at holde den oppe. Om Socialdemokratiet fortæller hun, at partiet fra centralt hold havde en kampagne i 1997 om handlende kvinder i politik, hvor hun selv havde anvendt kampagnematerialet i valgkampen.

Slagelse

Slagelse – Kommunalvalg i perioden 1966 – 2001						
År	Opstillede		Valgte		Opstillede – kvindeandel i %	Valgte - kvindeandel i %
	I alt	Kvinder	I alt	Kvinder		
1966	79	15	17	3	19	18
1970	115	18	21	5	16	24
1974	131	23	21	4	18	19
1978	113	25	21	4	22	19
1981	112	38	21	7	34	33
1985	100	31	21	5	31	24
1989	84	26	21	8	31	38
1993	89	29	21	9	33	43
1997	75	22	21	6	29	29
2001	83	20	21	7	24	33

Kilde: www.statistikbanken.dk

Ser man på udviklingen i kvinderepræsentationen steg kvindeandelen i 1970 og siden har den haft regelmæssige udsving, også markante, både op og ned. F.eks. toppede kvindeandelen i 1993 med 43% for ved valget i 1997 at falde til 29%. Forholdet mellem andel opstillede og andel valgte kvinder har også svinget gennem perioden.

Også Slagelse er, som Odense, Horsens og også tidligere Århus, en socialdemokratisk kommune, men det har ikke betydet, at kvinder i kommunalbestyrelsen har haft en overvægt af socialdemokrater. Generelt tegner sig også her et broget billede i forhold til den partimæssige sammensætning af kvinder i kommunalbestyrelsen. Kun hos SF

kan der spores en stabilitet, idet partiet ud af enten 2 medlemmer eller 1 medlem har haft en kvindelig repræsentant i perioden fra 1985 og frem. Hos de andre partier svinger kvinderepræsentationen gennem perioden.

Det tyder ikke på, at Slagelse kommune har haft et ligestillingsudvalg. Kommunens samlede score i benchmarkundersøgelsen er med 38 points under den gennemsnitlige score på 45 points for referencegruppe 4.

Hjørring

Hjørring – Kommunalvalg i perioden 1966 – 2001						
År	Opstillede		Valgte		Opstillede – kvindeandel i %	Valgte - kvindeandel i %
	I alt	Kvinder	I alt	Kvinder		
1966	71	11	15	1	15	7
1970	123	24	21	2	20	10
1974	139	25	21	3	18	14
1978	124	29	21	3	23	14
1981	133	35	21	4	26	19
1985	138	37	21	4	27	19
1989	117	33	21	3	28	14
1993	93	22	21	6	24	29
1997	95	24	21	5	25	24
2001	82	22	21	5	27	24

Kilde: www.statistikbanken.dk

Kvindeandelen steg i 1970 og fortsatte med at stige med efterfølgende tendens til stagnation. Den stiger markant ved valget i 1993 og toppe med 29%. Herefter er der et mindre fald. Gennemgående har kvinderepræsentationen ikke været imponerende høj. Indtil 1993 er andelen af opstillede kvinder højere end andelen af valgte kvinder, hvor det omvendte gør sig gældende ved de to sidste kommunalvalg. Ved valget i 1993 er det Socialdemokratiet og Venstre, der samlet øger kvinderepræsentationen med tre kvindelige medlemmer. I denne periode er Radikale og SF imidlertid trofaste med hver at have en kvinde ud af hvert et mandat, dvs. en kvindeandel på 100%.

Af kommunernes ligestillingsredegørelser fremgår det, at Hjørring kommune havde et ligestillingsudvalg i 1999, men hverken før eller siden tyder det på, at der har været et ligestillingsudvalg. Den samlede score for Hjørring kommune i benchmarkundersøgelsen er på 35 po-

ints, hvor referencegruppe 4 som nævnt har en gennemsnitlig score på 45 points.

Undersøgelse af kommuner med indbyggertal under 30.000

Aabenraa

Aabenraa – Kommunalvalg i perioden 1966 – 2001						
År	Opstillede		Valgte		Opstillede – kvindeandel i %	Valgte – kvindeandel i %
	I alt	Kvinder	I alt	Kvinder		
1966	56	9	17	2	16	12
1970	91	15	21	2	16	10
1974	107	24	21	4	22	19
1978	82	22	21	6	27	29
1981	97	27	21	5	28	24
1985	96	34	21	3	35	14
1989	81	27	21	5	33	24
1993	87	24	21	5	28	24
1997	81	21	21	4	26	19
2001	95	25	21	6	26	29

Kilde: www.statistikbanken.dk

Der skete et mindre fald i kvindeandelen ved valget i 1970, ellers er udsving kendetegnende for udviklingen i kvindeandelen i resten af perioden. Generelt har andelen af opstillede kvinder været højere end andelen af valgte, bortset fra de to valg, hvor kvindeandelen topper med 29%. Kigges der på den partimæssige sammensætning af kvinde-repræsentationen er det partierne Socialdemokratiet, SF og Venstre, der generelt har mønstret kvinder til kommunalbestyrelsen, men ingen af partierne har en overvejende dominans i forhold til kvinderepræsentationen. Dog ses det igen, at den ene SF'er, der er valgt i 1990'erne, er en kvinde.

Så vidt vides, har Aabenraa ikke haft ligestillingsudvalg, men referencegruppe 3 har en gennemsnitlig score på 37 points i benchmarkundersøgelsen fra 2001, og her ligger Aabenraa over gennemsnittet med en score på 41 points.

Maribo

Maribo – Kommunalvalg i perioden 1966 – 2001						
År	Opstillede		Valgte		Opstillede – kvindeandel i %	Valgte – kvindeandel i %
	I alt	Kvinder	I alt	Kvinder		
1966	38	5	11	2	13	18
1970	97	16	21	1	16	5
1974	70	10	21	2	14	10
1978	73	17	21	4	23	19
1981	75	19	21	5	25	24
1985	64	16	21	4	25	19
1989	58	20	21	4	34	19
1993	57	17	21	5	30	24
1997	57	20	21	5	35	24
2001	67	15	21	5	22	24

Kilde: www.statistikbanken.dk

Ved valget i 1970 faldt kvindeandelen for derefter at stige til og med 1981, herefter er der et lille fald, der sidst i perioden atter rettes op til de 24%, som kvindeandelen var i 1981. Kvindeandelen i kommunalbestyrelsen har aldrig været imponerende høj. Bortset fra valget i 2001 er andelen af opstillede kvinder højere end andelen af valgte kvinder. Alle de repræsenterede partier har en forholdsvis lav kvindeandel i det meste af perioden, bortset fra SF, der ved de sidste to valg er repræsenteret af en kvinde og en mand, dvs. kvindeandelen er 50% i SF.

Så vidt vides, har heller ikke Maribo haft et ligestillingsudvalg, og kommunen har ved benchmarkundersøgelsen også kun scoret 25 points, hvor den gennemsnitlige score i referencegruppe 2 er 32 points.

Holmsland

Holmsland – Kommunalvalg i perioden 1966 – 2001						
År	Opstillede		Valgte		Opstillede - kvindeandel i %	Valgte – kvindeandel i %
	I alt	Kvinder	I alt	Kvinder		
1966	40	4	11	1	10	9
1970	36	6	11	1	17	9
1974	39	6	11	0	15	0
1978	39	13	11	2	33	18
1981	38	9	11	3	24	27
1985	34	8	11	1	24	9
1989	31	5	11	2	16	18
1993	29	7	11	2	24	18
1997	28	7	11	3	25	27
2001	28	6	11	5	21	45

Kilde: www.statistikbanken.dk

Holmsland bibeholdt sin kvindeandel i kommunalbestyrelsen i 1970. Til gengæld var Holmsland kommune uden kvinder i kommunalbestyrelsen i 1974. Siden har der været stigning og fald i kvindeandelen for i slutningen af perioden at stige, som eksempelvis fra 27% i 1997 til 45% i 2001. Denne stigning ser voldsom ud, men i antal er der tale om, at der blev valgt to kvinder mere ind i kommunalbestyrelsen således, at der i dag er 5 kvinder ud af 11 kommunalbestyrelsesmedlemmer. Forholdet mellem andel af opstillede og andel af valgte kvinder har svinget i hele perioden. Efter en valgperiode uden kvinder i kommunalbestyrelsen er det bemærkelsesværdigt, at andelen af opstillede kvinder toppede ved det næste valg og blev fordoblet i forhold til det foregående valg.

Den partimæssige sammensætning i kommunalbestyrelsen adskiller sig fra de fleste andre udvalgte kommuner, idet det kun er Socialdemokratiet, der er repræsenteret af de traditionelle politiske partier, de øvrige er lokallister. Der har i perioden fra 1981 til 2001 kun været en socialdemokratisk mand valgt ind i kommunalbestyrelsen, hvor der i 2001 også blev valgt en kvinde ind. Ellers er det lokallister, som kvinder er valgt ind på i hele perioden.

I et kort telefoninterview gav kommunens kvindelige viceborgmester udtryk for, at de lokale lister var upolitiske, og uddybede videre med, at man ikke mener, at partipolitik har noget at gøre i kommunalpolitik.

Det er ikke politikken, men individer og sager, der er det vigtige i såvel byrådsdebatter som valgsituationer. Hun kunne yderligere informere om, at der aldrig var blevet ført nogen form for politik, der fokuserede på at få kvinder ind i kommunalbestyrelsen. Som en mulig årsag til den høje kvinderepræsentation i Holmsland nævnte hun, at Holmsland er og har altid været en fiskerkommune, hvor mændene ofte var/er på havet, hvilket har haft betydning for, at kvinder i højere grad blev nødt til at forholde sig til mange ting og mange projekter i lokalområdet, som mænd måske ellers traditionelt deltog i. Kvinder blev på en måde nødt til at engagere sig politisk. Selv blev hun valgt på et tidspunkt, hvor der skulle bygges en skole, som hun havde ideer til og derfor blev valgt. Dette fortæller noget om, at der også i Danmark er helt særlige lokale kontekster at tage i betragtning.

Så vidt vides har Holmsland kommune ikke haft ligestillingsudvalg, men har en forholdsvis høj score i benchmarkundersøgelsen på 43 points i forhold til den gennemsnitlige score på 33 points i referencegruppe 1.

Læsø

Læsø – Kommunalvalg i perioden 1966 – 2001						
År	Opstillede		Valgte		Opstillede - kvindeandel i %	Valgte – kvindeandel i %
	I alt	Kvinder	I alt	Kvinder		
1966	61	11	9	0	18	0
1970	35	3	9	1	9	11
1974	37	5	9	1	14	11
1978	39	5	9	1	13	11
1981	41	11	9	1	27	11
1985	28	9	9	2	32	22
1989	29	7	9	1	24	11
1993	28	8	9	3	29	33
1997	19	6	9	1	32	11
2001	29	8	9	0	28	0

Kilde: www.statistikbanken.dk

I 1966 havde Læsø heller ikke kvinder i kommunalbestyrelsen, men siden har der været mindst en kvinde i kommunalbestyrelsen, i 1985 også to og i 1993 toppede antallet til tre (ud af ni bestyrelsesmedlemmer). Med enkelte undtagelser har andelen af opstillede kvinder været højere end andelen af valgte kvinder. Mht. den partimæssige sammensætning af kommunalbestyrelsen minder den meget om kommunalbestyrelsen i Holmsland. Socialdemokratiet er repræsenteret, har tilmed haft en kvinde i kommunalbestyrelsen i to valgperioder. Ellers findes der tre lokallister. De øvrige kvinder, der har været i kommunalbestyrelsen, er blevet valgt på lokalliste.

I benchmarkundersøgelsen har Læsø kun en samlet score på 26 points. Kommunen har heller ikke haft ligestillingsudvalg.

I et kort telefoninterview kunne et bestyrelsesmedlem fra en af lokallisterne fortælle, at listepolitikken ikke er det vigtige. Personer på samme liste kan have forskellige holdninger, og på den måde er det individerne, der er vigtige, både i byrådsdebatter og i valgsituationer. Ligesom i Holmsland er her også en holdning til, at partipolitik ikke har noget at gøre i kommunalpolitik. Mht. situationen omkring, at der ingen kvinder er i kommunalbestyrelsen, blev der givet udtryk for, at man i kommunalbestyrelsen følte, at det er en skam, at rådet er sammensat så ensidigt. Der er kun midaldrende mænd. Imidlertid er de manglende kvinder i politik ikke et emne, der bliver debatteret til møderne, men i valgsituationer gør man en del for at sammensætte så

blandede lister som muligt. Det er op til vælgerne at stemme kvinderne ind, og han undrede sig over, at de ikke gør det.

Opsamling

Beregninger viser umiddelbart en svag tendens til sammenhæng mellem kommunestørrelse i forhold til indbyggertal og kvinderepræsentation, men når der ses bort fra hovedstadsområdet, kan der *ikke* udledes nogen sammenhæng mellem kommunestørrelser og kvinderepræsentation. Undersøgelsen viser, at udviklingen i kvinderepræsentationen varierer meget kommunerne imellem. Variationerne findes både i gruppen af kommuner over 30.000 indbyggere og i gruppen af kommuner under 30.000 indbyggere. Generelt har der tegnet sig et billede af, at der er større forskelle end ligheder mellem kommunerne. Undersøgelsen viser bl.a., at en høj kvinderepræsentation i en kommune ikke én gang for alle er givet, som eksempelvis i Århus. Omvendt er en lav kvinderepræsentation i en kommune heller ikke for én gang givet, hvor f.eks. Holmsland har markeret sig fra at have en kommunalbestyrelse uden kvinderepræsentation til i dag at have en høj kvinderepræsentation. Kendetegnende for de fleste af de kommuner, som er udvalgt pga. en gennemsnitlig kvinderepræsentation i forhold til kommunestørrelse, er, at udviklingen i kvinderepræsentationen er svingende gennem perioden. I forhold til den partimæssige sammensætning af kvinderepræsentationen i de enkelte kommuner tegner der sig et billede af, at alle partier er mere eller mindre sårbare, når det drejer sig om kvinderepræsentationen. Generelt fremstår SF dog som partiet med den mest stabile kvindeandel. De største af de udvalgte kommuner dominerer i forhold til oprettelse af ligestillingsudvalg og høj score i benchmarkundersøgelsen, men også Holmsland har en forholdsvis høj score i forhold til dens kommunestørrelse. Borgermøde om kvinder i politik som i Horsens er et eksempel på et særligt initiativ for at skabe opmærksomhed omkring kvinderepræsentationen, og fiskerhistorien fra Holmsland kan fortælle noget om, at der i Danmark kan være særlige lokale kontekster at tage i betragtning, når forklaringer på kvinderepræsentationen eller mangel på samme skal søges.

Kvinder i kommunalpolitik. En konklusion

Området “Kvinder i kommunalpolitik” - og med særligt fokus på sammenhængen mellem kommunestørrelse og kvinderepræsentation – er kendetegnet ved, at der gennemgående mangler forskning. Derfor er der også kun begrænset viden på området. Dette sætter i sig selv grænser for, hvad der kan udledes og konkluderes på baggrund af eksisterende forskning, men opfordrer også i sig selv til yderligere forskning.

Beregninger viser, at der på landsplan er en svag tendens til, at flere indbyggere i en kommune også betyder højere kvindeandel i kommunalbestyrelserne, men beregningerne viser imidlertid også, at det helt klart er sjællandske kommuner, særligt i hovedstadsområdet, som trækker tendensen i denne retning. Trækker man hovedstadsområdet ud af beregningerne, er der således ingen sammenhæng mellem kommuners indbyggertal og kvindeandelen i kommunalbestyrelser. Her er således tale om store regionale forskelle, især mellem hovedstadsområdet og kommuner i det øvrige land. Både forskningen og undersøgelsen af kommuner i nærværende rapport peger på, at der ikke er nogen direkte sammenhæng mellem kommunestørrelser og kvinderepræsentationen i kommunalbestyrelser.

Til gengæld viser undersøgelser, at det er andre faktorer, der har indflydelse på kvinderepræsentationen på lokalt niveau, primært urbaniseringsgraden og kvinders erhvervsfrekvens.

Trods markant stigning i kvinderepræsentationen siden 1970 er kvinder fortsat underrepræsenteret i politiske forsamlinger. Særligt lav er kvinderepræsentationen på lokalt niveau, som i slutningen af 1990'erne falder med efterfølgende stagnation. Andelen af opstillede kvinder til kommunalvalg forbliver gennem perioden over andelen af valgte kvinder. Forskere vurderer, at valgfase kun er af marginal betydning for kvinderepræsentationen, hvor forklaringer på kvinderepræsentationen i højere grad skal søges i opstillingsfasen.

På baggrund af rapportens undersøgelse af udviklingen i kvinderepræsentationen i udvalgte større og mindre kommuner er konklusionen

også, at der er store variationer kommuner imellem. Forskellige processer gør sig gældende i forskellige lokale kontekster. Således markerer landets største kommuner sig både med høje kvinderepræsentationer, som Horsens, men også med lave og skiftende kvinderepræsentationer, som f.eks. Århus. Samme variationer gør sig også gældende for de mindre kommuner. Her er der kommuner med lave kvinderepræsentationer, helt ned til slet ingen kvinderepræsentation som i Læsø kommune, men også kommuner med høje kvinderepræsentationer som Holmsland. Undersøgelsen viser også, at såvel en høj kvinderepræsentation i en kommune som en lav kvinderepræsentation i en kommune ikke for én gang er givet. De skiftende kvinderepræsentationer over tid viser med andre ord, at der ikke er tale om kontinuitet, men at kvinderepræsentationen på lokalt niveau er omskiftelig og foranderlig.

Sammenholdes de overordnede forklaringer inden for forskningen med udviklingen i kvinderepræsentationen på lokalt niveau er vurderingen, at det er vigtigt at fastholde fokus på kønsbalance, at styrke den offentlige debat og dialog om kønnenes ligestilling samt den offentlige opmærksomhed omkring kvinderepræsentationen på lokalt niveau. Sådanne ligestillingspolitiske bestræbelser må ske i nøje sammenhæng med udviklingen i de lokale politiske kulturer.

Litteraturliste

Aftale om strukturreform, juni 2004.

Andersen, Johannes m.fl. (1993): *Medborgerskab. Demokrati og politisk deltagelse*, Herning: Forlaget Systime.

Andersen, Pernille Tanggaard & Lotte Bloksgaard (2004): *Når køn forhandler løn*, LO-Dokumentation 1/2004, Landsorganisationen i Danmark.

Bentzon, Karl Henrik (1981): *Kommunalpolitikkerne*, København: Samfundsvidenskabeligt Forlag.

Bergqvist, Christina m.fl. (1999): *Ligestilte demokratier? Kjønn og politikk i Norden*, Oslo: Universitetsforlaget.

Borchorst, Anette (1997): *Research on Women in Political Decision Making in Denmark*, GEP, Tekst nr. 2, Aalborg Universitet.

Borchorst, Anette, Ann-Dorte Christensen & Nina C. Raaum (1999): "Ligestillede demokratier? Opsamling og perspektivering" i: Christina Bergqvist m.fl. (red.): *Ligestilte demokratier? Kjønn og politikk i Norden*. Oslo: Universitetsforlaget, pp. 235-265.

Borchorst, Anette & Drude Dahlerup (2003): *Ligestillingspolitik som diskurs og praksis*, København: Samfundslitteratur.

Christensen, Ann-Dorte & Poul Knopp Damkjær (1998): *Kvinder og politisk repræsentation i Danmark*, GEP, Tekst nr. 7, Aalborg Universitet.

Christensen, Ann-Dorte (2003): "Kvindepolitiske strategier og demokratiske udfordringer", *Kvinder, Køn & Forskning* 1/2001, pp. 32-44.

Christensen, Ann-Dorte & Birte Siim (2001): *Køn, demokrati og modernitet*, København: Hans Reitzels Forlag.

Dahlerup, Drude (1988): "From a Small to a Large Minority. Women in Scandinavian Politics", *Scandinavian Political Studies*, 11, 4, pp. 275-298.

Dahlerup, Drude (1998): *Rødstrømperne. Den danske Rødstrømpebevægelses udvikling, nytænkning og gennemslag 1970-85 bind I-II*, København: Gyldendal.

Dahlerup, Drude (2001): "Men kvinderne vil jo ikke selv" – *Diskursen omkring betydningen af køn ved danske kommunevalg*. GEP, 2 – 2001, Aalborg Universitet.

Fiiig, Christina (1999): Boganmeldelse: "Lene Wängnerud: Politikens andra sida", *Cekvina Nyt* 1/99, pp. 42-44.

Fiiig, Christina (2002): "Forførende fransk revolution", *Information* den 6. juni 2002.

Holter, Harriet (1976): *Familien i klassesamfunnet*, Oslo: Pax.

- Hernes, Helga Marie (1982): *Staten – Kvinner ingen adgang*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Haavio-Mannila, Elina m.fl. (1985): *The Unfinished Democracy. Women in Nordic Politics*, London og New York: Pergamon Press.
- Hedlund, Gun (1996): “Det handlar om prioriteringar.” *Kvinnors villkor och intressen i lokal politik*, Örebro Studies 14.
- Hirdman, Yvonne (1990): “Genussystemet”, i: *Demokrati och makt i Sverige. Maktudredningens huvudrapport*, SOU nr. 44, Stockholm.
- Karvonen, Lauri & Per Selle (red.) (1995): *Women in Nordic Politics. Closing the Gap*, Ipswich: Dartmouth.
- Kjær, Ulrik (1997): “Konsekvenser af den personlige stemmeafgivning”, i Jørgen Elklit & Roger Buch Jensen (red.): *Kommunalvalg*, Odense: Odense Universitetsforlag, pp. 295-308.
- Kjær, Ulrik (2000): *Kommunalbestyrelsernes sammensætning – rekruttering og repræsentation i dansk kommunalpolitik*, Odense: Odense Universitetsforlag.
- ‘Køns-gerninger’ i kommunen. Om kommuner og amters ligestillingsredegørelser, Ligestillingsrådet 1997, 1999.
- Pedersen, Karina (2002): “Er der kønsforskelle i de danske partier?” i Anette Borchorst (red.): *Kønsmagt under forandring*, København: Hans Reitzelz Forlag.
- Phillips, Anne (1995): *The Politics of Presence*, Oxford: Clarendon Press.
- Pincus, Ingrid (2002): *The Politics of Gender Equality Policy. A Study of Implementation and Non-Implementation in Three Swedish Municipalities*, Örebro Studies in Political Science 5.
- Raaum, Nina C. (1995a): *Kjønn og politikk*, Oslo: Tano.
- Raaum, Nina C. (1995b): “Women in local democracy” i Lauri Karvonen & Per Selle (red.): *Women in Nordic Politics. Closing the Gap*, Ipswich: Dartmouth, pp. 249-280.
- Raaum, Nina C. (1999): “Kvinner i offisiell politikk: historiske utviklingslinjer” i Christina Bergqvist m.fl. (red.) *Likestilte demokratier? Kjønn og politikk i Norden*. Oslo: Universitetsforlaget, pp. 27-45
- Siim, Birte (1994): “Engendering Democracy. The interplay between women’s citizenship and political participation in Scandinavia”, i *Social Politics. International Studies in Gender, State and Society*, vol. 1 nr. 3.
- Skjeie Hege og Mari Teigen (2003): *Menn imellom. Mannsdominans og likestillingspolitikk*. Makt- og demokratiutredningen, 1998-2003, Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Togebye, Lise (1994): *Fra tilskuere til deltagere*, Århus: Politica.

Wängnerud, Lena (1998): *Politikens andra sida. Om kvinnorepresentation i Sveriges Riksdag*, Göteborg Studies in Politics 53.

Women in the Nordic countries – a statistical overview.

www.gep.dk

www.lige.dk

www.ligestillingidanmark.dk

www.statistikbanken.dk

Århus Stiftstidende, november- december 2001.

Bilag: Tabeller over antal valgte kvinder og valgte i alt fordelt på partier i udvalgte byråd

Tabelforklaring:

Byråd	Parti
Valgår	Antal valgte kvinder / valgte i alt

Forkortelser:

- CD:** Centrum Demokraterne
- DF:** Dansk Folkeparti
- DG:** De Grønne
- DKP:** Danmarks kommunistiske Parti
- EL:** Enhedslisten
- FP:** Fremskridtspartiet
- K:** Det konservative Folkeparti
- KF:** Kristeligt Folkeparti
- R:** Det radikale Venstre
- S:** Socialdemokratiet
- SF:** Socialistisk Folkeparti
- SP:** Slesvigsk Parti
- V:** Venstre
- VS:** Venstre Socialisterne
- Usp.:** Uspecificeret (ofte lokallister)

Hjørring	CD	DF	DG	DKP	EL	FP	K	KF	R	S	SF	SP	V	VS	Usp.
1981						0/1	0/1	0/1	0/1	1/7			3/8		0/2
1985							0/1			1/8	1/2		2/10		
1989						0/1	0/1	0/1	1/1	0/9	1/1		1/7		
1993						0/1	0/2		1/1	2/9	1/1		2/7		
1997							0/2		1/1	2/9	0/1		2/8		
2001							0/2			3/10	0/1		2/8		

Holmsland	CD	DF	DG	DKP	EL	FP	K	KF	R	S	SF	SP	V	VS	Usp.
1981										0/1					3/10
1985										0/1					1/10
1989										0/1					2/10
1993										0/1					2/10
1997										0/1					3/10
2001										1/1					4/10

Horsens	CD	DF	DG	DKP	EL	FP	K	KF	R	S	SF	SP	V	VS	Usp.
1981				0/1		1/2	1/4			3/11	1/1		1/4		1/2
1985							1/5			4/14	2/2		1/3		0/1
1989	0/1					0/1	1/4			4/12	1/2		2/4		0/1
1993						1/1	1/3			4/12	1/2		3/7		
1997		0/2					1/3			8/14	0/1		1/5		
2001		0/1					1/2			8/12	1/2		4/8		

Læsø	CD	DF	DG	DKP	EL	FP	K	KF	R	S	SF	SP	V	VS	Usp.
1981										0/2					1/7
1985										0/2					2/7
1989										0/3					1/6
1993										1/2					2/7
1997										1/3					0/6
2001										0/1			0/2		0/6

Maribo	CD	DF	DG	DKP	EL	FP	K	KF	R	S	SF	SP	V	VS	Usp.
1981						1/1	1/4		0/1	2/11	0/1		1/3		
1985							2/6			1/12	0/1		1/2		
1989							1/3			1/11	0/1		1/3		1/3
1993							1/2			2/11	0/1		2/5		0/2
1997							0/1			3/11	1/2		1/5		0/2
2001		1/1			0/1		0/1			2/9	1/2		1/6		0/1

Odense	CD	DF	DG	DKP	EL	FP	K	KF	R	S	SF	SP	V	VS	Usp.
1981				0/1		0/1	1/4		1/2	4/12	1/2		2/6	0/1	
1985							1/6		0/1	3/13	2/6		1/3		
1989	1/1		0/1			0/1	1/5			4/12	2/4		1/4		0/1
1993					0/1		3/8			4/12	1/3		2/5		
1997		0/1			0/1		1/6		0/1	2/13	0/2		2/5		
2001		0/1			0/1		2/5		0/1	4/14	1/2		2/5		

Slagelse	CD	DF	DG	DKP	EL	FP	K	KF	R	S	SF	SP	V	VS	Usp.
1981				1/2		0/1	1/4		0/1	3/9	0/1		2/3		
1985				1/1			2/7			1/9	1/2		0/2		
1989				2/2		1/1	2/6			2/8	1/2		0/2		
1993							3/8			3/8	1/1		2/4		
1997		0/1					2/6			2/10	1/1		1/3		
2001		1/2					1/2			2/9	1/1		2/4		0/3

Aabenraa	CD	DF	DG	DKP	EL	FP	K	KF	R	S	SF	SP	V	VS	Usp.
1981						0/1	2/4		0/1	2/9			1/4	0/1	0/1
1985							0/2			1/8	0/1	0/1	2/8	0/1	
1989						0/2	0/2			3/8	1/2	0/1	1/6		
1993						0/2	0/2			2/9	1/1	0/1	2/6		
1997		0/2				0/1	0/1			2/9	1/1	0/1	1/6		
2001		0/1					1/3			2/8	1/1	0/1	2/6		0/1

Århus	CD	DF	DG	DKP	EL	FP	K	KF	R	S	SF	SP	V	VS	Usp.
1981	0/1			1/1		0/1	1/6		0/1	4/11	3/5		1/3	1/2	
1985			1/1				3/7		0/1	3/12	4/7		0/2	0/1	
1989	0/1					0/1	2/5		0/1	3/12	3/6		1/3		1/2
1993					0/1	1/1	1/3		0/1	5/15	2/4		3/6		
1997		2/2			0/1		1/3		0/1	6/13	2/4		2/7		
2001		0/1			0/1		0/2		0/2	3/11	1/3		3/11		

Publikationer i FREIA's skriftserie:

1. Karin Widerberg: Udfordringer til kvineforskningen i 1990'erne - foredrag på Center for Kvinneforskning i Aalborg 10.5.90, 1992
2. Feminist Research. Aalborg University. Report 1976-1991, 1992
3. Ann-Dorte Christensen: Kvinder i den nye fredsbevægelse i Danmark - mellem køkkenruller, resolutioner og teltpæle, 1992
4. Ulla Koch: Uformel økonomi og social arbejdsdeling - en fortælling om tværfaglighed og det umuliges kunst, 1992
5. Marianne Rostgaard: Kvindearbejde og kønsarbejdsdeling i tekstilindustrien i Danmark ca. 1830 - 1915, 1992
6. Inger Agger: Køn og krænkelse - om politisk vold mod kvinder, 1992
7. Margrethe Holm Andersen: Heks, hore eller heltinde? - et case-studie om tanzanianske kvinders politiske deltagelse og kønsideologier i forandring, 1993
8. Ulla Koch: A Feminist Political Economics of Integration in the European Community - an outline, 1993
9. Susanne Thorbek: Urbanization, Slum Culture, Gender Struggle and Women's Identity, 1993
10. Susanne Thorbek: Køn og Urbanisering, 1994
11. Poul Knopp Damkjær: Kvinder & rektorstillinger - et indlæg i ligestillingsdebatten, 1994
12. Birte Siim: Det kønnede demokrati - kvinders medborgerskab i de skandinaviske velfærdsstater, 1994
13. Anna-Birte Ravn: Kønsarbejdsdeling - diskurs og magt, 1994.
14. Bente Rosenbeck: Med kønnet tilbage til den politiske historie, 1994
15. Jytte Bang og Susanne Stubgaard: Piger og fysik i gymnasiet, 1994
16. Harriet Bjerrum Nielsen og Monica Rudberg: Jenter og gutter i forandring, 1994
17. Jane Lewis: Gender, Family and the Study of Welfare 'Regimes', 1995
18. Iris Rittenhofer: A Roll in the Hay with the Director: The Manager in a Genderhistorical Perspective, 1995

19. Ruth Emerek: On the Subject of Measuring Women's (and Men's) Participation in the Labour Market, 1995
20. Maren Bak: Family Research and Theory in Denmark: A Literature Review, 1995
21. Ann-Dorte Christensen & Birte Siim: Gender, Citizenship and Political Mobilization, 1995
22. Hanne Marlene Dahl: Contemporary Theories of Patriarchy - Like a Bird without Wings? Power, Signification and Gender in the Reproduction of Patriarchy, 1995
23. Lene Klitrose: Moving far beyond the Separated Fields of Patriarchal Scholarship: the Qualitative Leap of Philosophical Daring, 1995
24. Ulla Koch: Omsorgsbegrebet i lyset af international økonomisk integration - begrebs- og metodediskussion, 1995
25. Karen Sjørup: Patriarkatet og det kvindelige subjekt, 1995
26. Susanne Thorbek: Women's Participation in Slum Organizations - Does it Make a Difference?, 1995
27. Mette Groes: Kvinder laver daghøjskoler for kvinder, 1995
28. Signe Arnfred: Conceptualizing Gender, 1995
29. Durre Ahmed: Essence and Diversity in Gender Research, 1995
30. Ann Schlyter: Women's Responses to Political Changes in Southern Africa - Common Grounds and differences, 1995
31. Diana Mulinari: Thinking about Feminism, 1995
32. Susanne Thorbek: Global Context - Local Concepts, 1995
33. Sylvia Walby: Key Concepts in Feminist Theory, 1996
34. Yvonne Hirdman: Key Concepts in Feminist Theory – Analysing Gender and Welfare, 1996
35. Anna Alten: The Incompatibility of Entrepreneurship and Femininity: A Dilemma for Women, 1996
36. Jane Lewis: Equality, Difference and Gender in Twentieth Century Welfare States, 1996
37. Eileen Drew: Key Concepts Employed to Understand Gender in Relation to the Labour Market, 1996

38. Ilona Ostner: Individualization, Breadwinner Norms, and Family Obligations. Gender Sensitive Concepts in Comparative Welfare, 1996
39. Feminist Research. Aalborg University. Report 1996-1999, 1997
40. Ruth Lister: Engendering Citizenship, Work and Care, 1997
41. Ruth Lister: Citizen or Stakeholder. Policies to combat social exclusion and promote social justice in the UK, 1997
42. Anne Showstack Sassoon: Beyond Pessimism of the Intelligence: Agendas for Social Justice and Change, 1997
43. Lilja Mósesdóttir: Breaking the Boundaries: Women's Encounter with the State in Sweden, Germany and the United States, 1997 Labour Market, 1996
44. Ruth Emerek, Jeanette E. Dahl og Vibeke Jakobsen: Migrant Women on the Danish Labour Market, 2000
45. Birte Siim: Dilemmas of Citizenship in Denmark – Lone Mothers between Work and Care, 1999
46. Iris Rittenhofer: Historicizing the “Glass Ceiling”. The engendering of difference in German and Danish media presentations of leadershipdebates 1960 – 1989, 2000
47. Chiara Bertone: Familiens rolle i og kvinders krav til de sydeuropæiske velfærdsstater: et studie om Italien, 1999
48. Margareta Bäck-Wiklund: Senmodernt familjeliv och föräldraskap – om traditionella roller och nya identiteter, 2001
49. Pernille Tanggaard Andersen: Retten til at vælge fællesskab – Yngre ufaglærte kvinders opfattelse af og praksis om fællesskab og solidaritet, 2002
50. Birte Siim: Feministiske bidrag til politisk teori, 2003
51. Anna-Birte Ravn: Economic Citizenship: Debates on Gender and Tax Legislation in Denmark, 1903-83, 2004
52. Christina Fiig: En feministisk offentlighed – Ph. D-forelæsning, Aalborg Universitet den 23. september 2004
53. Ann-Dorte Christensen: The Danish Gender Model and New Political Identities among Young Women, 2004
54. Hege Skjeie: Trosfrihet og Diskrimineringsvern, 2005

55. Kathleen B. Jones: Reflections on Violence and Gender in an Era of Globalization: A Philosophical Journey with Hannah Arendt, 2005
56. Gunhild Agger: Køn i *Matador* og *Krøniken*, 2005
57. Tina Kjær Bach: Kvinder i kommunalpolitik – rapport udarbejdet for Ligestillingafdelingen, 2005

FREIA – Center for Kønsforskning i Aalborg er et tværfagligt forskningscenter ved Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold på Aalborg Universitet. De ca. 10 forskere ved FREIA dækker fagområderne sociologi, politologi, statistik, antropologi og historie. Det nuværende forskningsprogram “Kønsmagt under forandring – lighed og forskellighed i moderne velfærdssamfund” er ramme om en række individuelle og kollektive projekter.